

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՏԵՍԱԲԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱԼԲԵՐ ԿԱՄՅՈՒ

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ
ԿԱՅԵՑՈՒՆԻՄ
ՀԵԼԻԿՈՒՆ
ՍԿԻՓԻՈՆ
ՀԵՐԵԱՆ
ՄԵԽԵԿՈՒՆ
ՏԵՐԵԱՆ
ՄԵԽԵԿՈՒՆԻՄ (ծեր պատրիկ)
ՖԵՏԵԼԻՈՆ (պատրիկ)
ԼԵՊԻԴՈՒՆ (պատրիկ)

ՕԿՏԱՎԻՈՒՆ (պատրիկ)
ՊԱՏՐԻՍԻՈՒՆ
ՄԵՐԵԱՆ
ՄՈՒՏՈՒՆ
Ա.Ի.Ա.ԶԻՆ ԳՈ.ՀՈ.Կ
ԵՐԿՈՐՈՒ ՊՈ.ՀՈ.Կ
Ա.Ո.Ա.ԶԻՆ ՄԱ.Ի.Ա
ԵՐԿՈՐՈՒ ՄԱ.Ի.Ա

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱ.Ի.Ա
ՄՈՒՏՈՒՆԻ ԿԻՆԸ
Ա.Ի.Ա.ԶԻՆ ԳՈ.Ն
ԵՐԿՈՐՈՒ ԳՈ.Ն
ԵՐՐՈՐԴ ԳՈ.Ն
ՉՈՐՐՈՐԴ ԳՈ.Ն
ՀԵՆԿԵՐՈՐԴ ԳՈ.Ն
ՎԵՏԵՐՈՐԴ ԳՈ.Ն

Պալատի դահլիճում խմբված են պատրիկներ, որոնցից մեկը ամենատարիքուն է: Նրանց շարժումները հյարդապին են:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Նորից ոչինչ:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Առավոտյան ոչինչ, երեկոյան ոչինչ:
ԵՐԿՈՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ահա երեք օր է, ոչինչ:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Սուրբանդակները գնում են, գալիս: Նրանք օրում են գլուխները ու ասում «ոչինչ»:

ԵՐԿՈՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ամբողջ Հոռոմը տակն ու վրա են արել: Էլ բան չմնաց անելու:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Ինչո՞ւ վաղաժամ անհանգուտամալ: Սպասենք:
Նա գոցե կվերադառնա այնպես աննկատ, ինչպես որ գնաց:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Նրան տեսա պալատից դորս գալոց: Տարօրինակ էր նրա հայացքը:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Ես էլ ներկա եմ, և նրան հարցրեցի, թե ինչ է պատահել:

ԵՐԿՈՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Պատախանե՞ց:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Միայն մի բան՝ «ոչինչ»: (Քաղաք: Ներս է մտնում Հելիկոնը՝ սխս ուտելով):

ԵՐԿՈՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ (հյարդապին).— Մտատանց վիճակ է:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Դե, ինչ արած, բոլոր երիտասարդներն են այդպիսին են:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Բնական է: Տարիքն ամեն ինչ հարթում է:

ԵՐԿՈՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Կարծո՞ւմ եք:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Մաղթենք, որ նա մոռանա:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Ինարկե, մեկը կորցնենք, տապը շահենք:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ինչո՞ւ եք կարծում, որ այդ ամենը սերն է դրդել:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Ուրիշ էլ ի՞նչ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Գոցե լարդի ցալի՞ց է, կամ պարզապես ամեն օր մեզ տեսնելու զգվանցից: Թերևս, ամելի համորժելի լինեն մեր ժամանակակիցները, եթե ժամանակ առ ժամանակ փոխեն իրենց մոռութերը: Բայց ոչ, նոյնն են, միշտ նոյն ժամանովածները:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Ինձ թվում է, որ սիրուց է: Այսպես ավելի նուզիչ է:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Եվ ապահով, հատկապես ապահով: Սա մի տեսակ հիվանդոթյուն է, որ չի խնայում ո՞չ խելոքին, ո՞չ ապոչին:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Բարեբախտաբար սիրո վիշտը հավերժական չէ: Միթե մի տարուց ավելի կարող ես տաճջվել:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ես՝ ոչ:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Ոչ ոք չի կարող:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Այլպես ապրելը կրտսնար անհնարին մի բան:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Տեսնո՞ւմ եք: Անցած տարի կորցրեցի կնոշ: Ծառ լաց եղա, և հետո մոռացա, ժամանակ առ ժամանակ ցավ եմ զգում, բայց ընդհանուր առմամբ եւական չէ:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Բնությունն իրերը լավ է հարրում:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Սակայն նայելով ձեզ, ինձ թվում է, որ բնությունը մեկ միիպում է:

ՄԹՆՈՒՄ Է ՇԵՐԵԱՅԻ:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Ի՞նչ լոր:

ԾԵՐԵԱ.— Ինչպես միշտ, ոչինչ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Հանդարտովեք, պարոնա՛յք, հանդարտովեք: Փրկենք մեր կերպարանքը: Հոռմեական կայրությունը այդ մենք ենք: Եթե կորցնենք մեր կերպարանքը, կայրությունը կերպցնի գոլփա: Օ՛, ոչ, դեռ պահը չէ: Այժմ, որպես սկիզբ, գնանք նախաճաշի և կայրությունը ավելի լավ կգտա իրեն:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Ծիշու է, պետք չէ մի նապաստակ բաց թողենել, երկուսը բռնելու համար:

ԾԵՐԵԱ.— Այս լուրջունն ինձ դուր չի գալիս: Ամեն ինչ շատ լավ էր գնում: Այդ կայրը կատարյալ էր:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Այո, նա այնպիսին էր, ինչպիսին որ հարկն էր, խոճահարվող և անփորձ:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Բայց ի վերջո ի՞նչ է պատահել ձեզ, ինչի՞ համար է այս ողբք: Ոչինչ չի խանգարում, որ նա շարունակի այնպիսն ինչպես որ եղել է մինչև օրս: Նա միրում էր Դրուիլիային, համասալի է, բայց նա ընդամենը երա բույրն էր: Քնել երա հետ, դա արդեն չափազանց է: Բայց տակնուրա անել Հոռմը, որովհետեւ նա մահացել է, դա արդեն չափից ավելի է:

ԾԵՐԵԱ.— Այդ ամենը մի կողմ, ինձ դուր չի գալիս, այս փախուստն ինձ լավ բան չի հուշում:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Այո, չկա կրակ առանց ծխի:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Ամեն դեպքում պետությունը բնականորեն չի

կարող ընդունել մի արյունապիղծի, որը գնալով դառնում է ողբերգակ: Արյունապիղծը՝ արյունապիղծ, բայց գոնե զուսպ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Գիտեք, իհարկե, որ արյունապիղծությունը միշտ աղմուկ է հանում: Անկողինս ճնոռում է, եթե փորձում ես այսպես բացատրել: Ով ձեզ ասաց, որ այս ամենը Դրուիլիայի պատճառով է:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ուրիշ էլ ո՞ւմ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Գուշակեցեք: Լավ գիտցեք, դժբախտությունը նման է ամուսնության: Կարծում ես, թե դու ես ընտրում, բայց քեզ են ընտրում: Այդպես է, ոչինչ անել չես կարող: Մեր Կալիգուան դժբախտ է, բայց, գուցե, իհենք է չգիտե իհնու:

Հավանաբար իրեն փակուղու առաջ գգաց, ուստի և փախուստի դիմեց: Մեզանից յուրաքանչյուրը այդպես կվարվեր: Խնդրեմ, ես, որ ասում եմ այս ամենը, եթե ինքս ընտրած լինեի իմ հորը, ծընված չէի լինի:

ՄԹՆՈՒՄ Է ՍԿԻՎԻՊԻՆԸ:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԾԵՐԵԱ.— Եվ ի՞նչ:

ՍԿԻՎԻՊԻՆ.— Նորից ոչինչ: Գյուղացիներին թվացել է, թե տեսել են նրան երեկ գիշեր, ամպրոպին, այս կողմերով վազելիս:

ՇԵՐԵԱՅԻ ՎԵՐԱԴԱՐԱՆՆ է դեպի սենատորներք: **ՍԿԻՎԻՊԻՆԸ** հետեւ վում է նրան:

ԾԵՐԵԱ.— Սկիպիոն, արդեն երեք օ՞ր եղավ:

ՍԿԻՎԻՊԻՆ.— Այո: Ես ենրկս էի, ըստ սովորության հետևում էի նըրան: Նա մոտեցավ Դրուիլիայի դիակին, երկու մատով շոշափեց նրան, հետո շրջվելով միայնակ սկսեց խորհել և դուրս եկավ հանդարտ, համաշափ բայերով: Այդ օրվանից ի վեր փնտրում ենք նրան:

ԾԵՐԵԱ. (Չարծելով գլուխը).— Այդ երիտասարդը գրականություն շատ էր սիրում:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Բնորոշ է տարիքին:

ԾԵՐԵԱ.— Բայց ոչ դիրքին: Կայսր և արվեստագետ— անհամատեղել են: Հասկանալի է, եղել են այդպիսի մեկ-երկուոր:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Դա ավելի մեղմացուցի էր:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Ամեն ոք իր արհեստն ունի:

ՍԿԻԴԻՈՆ.— Ի՞նչ կարող ես անել, Ծերեա:

ԾԵՐԵԱ.— Ոչիշ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Սպասենք, եթե նա չվերադառնա, հարկ կի-
մի, որ մեկը նրան փոխարինի: Մեզանում կայսրեր չեն պակա-
սում:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Չեն պակասում, միայն կամքն է պակասում:

ԾԵՐԵԱ.— Իսկ եթե վերադառնա վաստ տրամադրությամբ:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Խսկապես, նա դեռ երեխա է: Մեճք նրան կար-
գի կմրավիրենք:

ԾԵՐԵԱ.— Իսկ եթե բո՞լո՞ց է:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ (Ճիծաղելով).— Դե ինչ, մի՞թե ժամանակին չեմ
գրել պատահական հեղաշրջման մասին:

ԾԵՐԵԱ.— Իհարկե, եթե հարկ եղավ: Բայց ես կնախընտրեի մենակ
մնալ իմ գրքերի մետ:

ՍԿԻԴԻՈՆ.— Ներեցեք ինձ:

ԾԵՐԵԱ.— Նրա միտքը պղտորվել է:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Դեռ երեխա է: Երիտասարդները համերաշխ են:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Համերաշխ են, թե՛ ոչ, վաղ թե ոչ ծերանալու են:

Հպատակում է մի պահակ. «Կալիգոռային տեսել են պալատի պար-
տեզում»:

Բոլորը դուրս են գալիս:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

Մի բանի վայրկան բեմը մնում է դատարկ: Զախ կողմից գաղ-
տագողի մտնում է Կալիգոռան: Նա մոլորված է ու կեղտու, մազերը
թաց են, ուրեմն ցեխոտ: Անընդհատ ձեռքը տանում է բերանը: Գնում
է դեախ հանելին ու անմիջապես կանգ է առնում, տեսնելով իր դեմքը:

Անհասկանալի բառեր է մրմնացում և նատում է աջ կողմում, ձեռ-
քերը խաչած ուրքերի պահերում:

Հելիկոնը ներս է մտնում ձախ կողմից: Նկատելով Կալիգոռային
կանգ է առնում բեմի ծայրում և լուրջամբ զնոնում է նրան: Կալիգո-
ռան շրջվում է և տեսնում է Հելիկոնին:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀՈՐՅՈՐԴ

ՀԵԼԻԿՈՆ (գնալով բեմի մի ծայրից մցուք).— Բարե՛, Գալո՛ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (ոչ շինձու).— Բա՛րե, Հելիկո՞ն: (Լուրջուն):

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Դու հոգնած ես երևոս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ես երկար եմ քայլել:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Այո, քո բացակայությունը երկար տևեց: (Լուրջուն):

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դժվար էր գտնել:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ի՞նչը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ինչ որ ես էի ցանկանում: (Միշտ բնական): Լուսինը:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ի՞նչը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այո, ես լուսին էի ցանկանում:

ՀԵԼԻԿՈՆ (լուրջուն): Հելիկոնը մոտենում է նրան).— Ի՞նչ էիր անում
լուսինը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այո... դա այն իրերից մեկն էր, որ ես չունեի:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Իհարկե, և հիմա ունեցա՞ր:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ոչ, չկարողացա:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ցավայի է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այո, դրա համար էլ հոգնել եմ: (Քաղաք): Հելիկո՞ն:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Այո, Կալիգոռա:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դու կարծում ես, որ ես խե՞նթ եմ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Դու լավ գիտես, որ ես երբեք կարծիք չեմ հայտնում:
Բավականաշափ խելացի եմ նման սխալներից զերծ մնալու հա-
մար:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այո, ի վերջո, ես խենթ չեմ, և նույնիսկ երբեք այս-
քան խելացի չեմ եղել: Պարզապես, միանգամայն հանկարծակի
զգացի անհնարինի անհրաժեշտությունը: (Քաղաք): Իրեն, ինչ-
պես որ կան, ինձ բոլորովին չեն գոհացնում:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Շատ տարածված կարծիք է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ծշմարիտ է: Նախկինում ես այդ չգիտեի: Այժմ գի-
տեմ: (Միշտ բնական): Այս աշխարհն ինչպես որ կա, անտանելի
է: Հետևաբար լուսին եմ ուզում, կամ երջանկություն, կամ անմա-
հություն, կամ ինչ-որ բան՝ նման խենթության, միայն թե ոչ այս
աշխարհից:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Դատողությունը տրամաբանական է: Բայց ընդհանրա-
պես մարդկանց չի հաջողվում մինչև վերջ դրան հետամուտ լինել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Վեր կենալով, նոյն պարզությամբ).— Ձես կարող ասել,
քանի որ մարդկի երբեք դրան հետամուտ չեն լինում մինչև վերջ,
հետևաբար ոչինչ ձեռք չեն բերում: Բայց գուցե բավական է, որ
բավական մնան մինչև վերջ: (Նայում է Հելիկոնին): Գիտեմ, թե
դու ինչ ես մտածում: Ինչ է, մի կնոշ մահվան պատճառով այս-
քան աղմո՞ւկ: Ոչ, բանը դրանում չէ: Կարծես հիշում եմ, միշտ է,

մի քանի օր է, որ մահացել է այն կինը, որին սիրում էի: Բայց ի՞նչ է սերը: Մի շնչին բան: Մամը ոչինչ է, երդվում եմ քեզ, դա միայն նշան է մի ճշմարտության, որով լուսին ինձ համար այնքան անհրաժեշտ է դառնում: Դա մի ճշմարտություն է, շատ պարզ ու հնատակ, փոքր-ինչ անհերեթ, բայց դժվար բացահայտելի և անտանելի:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ուրեմն, Գայո՞ւս, ո՞րն է այդ ճշմարտությունը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (ՉՐՉՎԵԼՈՎ ՄԻ ԿՈՂՄ, ԱՅՆՈՐՔԵՐ ՃԱՋՅՈՎ).— Մարդիկ մեռնում են՝ առանց ճաշակելու երջանկությունը:

ՀԵԼԻԿՈՆ (Պատգար).— Այո, Գայո՞ւս, դա մի ճշմարտություն է, որի հետ մարդիկ հաշտվում են հեշտությամբ: Նայիր շորջդ: Այդ չէ, որ փակում է նրանց ախտրժակը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (հանձնած անզուսայ ծիծաղով).— Ուրեմն իմ շորջն ամեն ինչ խարեւություն է, բայց ես ուզում եմ, որ նրանք ապրեն և զգան ճշմարտությունը: Ես հնարավորություն ունեմ նրանց ցոյց տալու ճշմարտությունը, քանի ես գիտեմ, թե նրանց ինչն է պահառում, Հելիկո՞ն: Նրանք տգես են, և նրանց պեսոք է մի ուսուցիչ, որը խոսի ու գիտենա խոսելիքն իր:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Մի վիրավորիիր, Գայո՞ւս, նրանից ինչ պիտի քեզ առնեմ գոյցն նախ հանձնատանա՞ս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (Բատկով, մեղմությամբ).— Անհնար չէ, Գայո՞ւս, այնու ընթացաւ անհնար:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Բայց ինչո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Եթե ես քենու, ո՞վ է ինձ տալու լուսինը:

ՀԵԼԻԿՈՆ (Ժի պահ լուրջութից հետո).— Այդ ճիշտ չէ:

Կաղիզովան վեր է կենում նկատելի դժվարությամբ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Լսիր, Հելիկո՞ն: Ես ինչ-որ ուսնաձայներ և աղմուկ եմ լսում, լոիր և մոռացիր, որ տեսել ես ինձ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Հասկանալի չէ:

Կաղիզովան ողղվում է դեպի եվրը: Հելիկոնը շրջվում է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այսուհետև բարեհաճիր օգնել ինձ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Գայո՞ւս, ես պատճառ չունեմ չկատարելու քո կամքը: Շատ գիտեմ, բայց ինձ շատ ավելի քիչ բան է հետաքրքրում: Ուրեմն ինչո՞վ կարող եմ քեզ օգնել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Անելով անկարելին:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Կանեմ, որքան որ կարող եմ: (Կաղիզովան դուրս է գալիս: Սկիպիոնը և Կայեստնիան արագ ներս են մտնում):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻԵԳԵՐՈՐԴ

ՍԿԻՊԻՈՆ.— Ոչ ոք չկա: Հելիկո՞ն, նրան չե՞ս տեսել:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ոչ:

ԿԱՅԵՑԵՍՈՆԻՍ.— Հելիկո՞ն, իսկապէս, նա քեզ փախուստից առաջ ոչինչ չի ասել:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ես նրա հավատարմատարը չեմ, միայն հանդիսատեսն եմ: Այսպես ավելի խելացի է:

ԿԱՅԵՑԵՍՈՆԻՍ.— Խնձրում եմ քեզ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Սիրելի՞ Կայեստնիա, Գայուսը իդեալիստ է, և ամբողջ աշխարհն այդ գիտէ: Կարելի է ասել, որ նա դեռևս դա չի հասկացել, իսկ ես հասկացել եմ, և այդ իսկ պատճառով ոչնչով չեմ գրադարակում: Բայց եթե Գայուսը փորձի հասկանալ, ի տարրերություն ինձ, նա ունակ է իր փոքրիկ, բարի սրտում տեղ հատկացնել ամենքին: Եվ միայն աստված գիտէ, թե դա մեզ համար ինչ կարծենա: Բայց հիմա թույլ տվեք նախաճաշել: (Դուրս է գալիս):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՎԵՅՑԵՐՈՐԴ

Կայեստնիան հոգմած հստում է:

ԿԱՅԵՑԵՍՈՆԻՍ.— Մի պահնորդ տեսել է նրան անցնելիս: Ողջ Հռոմը ամենորդ նրան է տեսնում, իսկ Կալիգուլան՝ միայն և միայն իր իդեալին:

ՍԿԻՊԻՈՆ.— Ի՞նչ իդեալ:

ԿԱՅԵՑԵՍՈՆԻՍ.— Ես ի՞նչ իմանամ, Սկիպիո՞ն:

ՍԿԻՊԻՈՆ.— Դրուսիիա՞ն:

ԿԱՅԵՑԵՍՈՆԻՍ.— Ո՞վ գիտէ: Ստոյգ էր, որ նա նրան սիրում էր: Ինչ խոսք, ծանր է տեսել նրան մեռած, որին երեկ սեղմել ես գրրկումդ:

ՍԿԻՊԻओՆ (Երկշուռությամբ).— Իսկ դո՞ւ:

ԿԱՅԵՑԵՍՈՆԻՍ.— Ես ի՞նչ, ես նրա հիմ սիրուիին եմ:

ՍԿԻՊԻओՆ.— Կայեստնիա, նրան պեսոք է փրկել:

ԿԱՅԵՑԵՍՈՆԻՍ.— Ուրեմն դու նրան սիրո՞ւմ ես:

ՍԿԻՊԻଓՆ.— Սիրում եմ, նա բարի էր իմ հանդեկ ու միշտ քաջակերում էր ինձ: Ես անգիր գիտեմ նրա թևավոր խոսքերի մեծ մասը: Նա ասում էր ինձ, որ կյանքը նեշտ չէ, բայց կրոնը, արվեստն ու սերը այն դարձնում են տանելի: Նա հաճախ կրկնում էր, որ

որիշին տաճելը սխալվելու միակ ձևն է: Նա ցանկանում էր արդար ապրել:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ. (Վեր կենալով).— Երեխա էր: (Նա գնում է դեպի հայելին ու մաերակրկիտ զննում իրեն): Տես ունեցել երբեւ մեկ այլ աստված, քան իմ մարմինը, և այսօր ուզում եմ աղոթել այդ աստծոն, որ վերադարձնի ինձ Գայուսին:

Մտնում է Կալիգոլան: Նկատելով Կայեսոնիային և Սկիփիոնին, նա երկմտելով ետ է քաշվում: Նույն վայրկանին հակառակ կողմից ներս են մտնում պատրիկները և պաշտի վերակացուն: Նրանք կանգ են առնում, Կայեսոնիան շրջվում է և Սկիփիոնի հետ միասին վազում են դեպի Կայիգոլան: Վերջինն մի շարժումով կասեցնում է նրանց:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՅՈԹԵՐՈՌԴ

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ. (Վեճերուա).— Մենք... մենք ձեզ փնտրում ենք, Գայուս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Փոխակած և կարող ձայնով).— Տեսնում եմ:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ.— Մենք... ալինքն:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Կոպտորեա).— Ի՞նչ եք ուզում:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ.— Մենք անհանգստացել ենք, Գայուս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Գնալով դեպի նա).— Ի՞նչ իրավունքով:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ.— Ըս... ի դեպ... (Հանկարծ ոգեշնչված և շատ արագ):
Վերջապես գիտե՞ք, որ դոք պետք է կարգավորեք հանրային գանձարանին վերաբերող որոշ հարցեր:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Քռնկվում է մի անվերջանափ ծիծաղով).— Գանձարանը, շատ ճիշտ է, ինարկե, գանձարանը շատ կարևոր է:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ.— Անկանած, Գայուս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Չարտեակ ծիծաղով դիմելով Կայեսոնիային).— Ճիշտ չէ, սիրելին, գանձարանը շատ կարևոր է:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ.— Ոչ, Կայիգոլա՛, երկրորդական է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դու ոչինչ չգիտես, գանձարանը հզոր գործոն է: Ամեն ինչ կարևոր է՝ ֆինանսը, հասարակական բարոյականությունը, արտաշին բաղարականությունը, քանակի մատակարարուն ու հողացին օրենքները: Ամեն ինչ հովծ կարևոր է, ես ասում եմ: Ամեն ինչ նույնափ անհրաժեշտ է ու կարևոր: Հոռմի զորությունն, ինչպես և քո նոդային նոպաները:

Այս, այս ամենով պիտի զբաղվեմ:

Լսիր ինձ, վերակացո՞ւ:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ.— Լսում ենք ձեզ:

Պատրիկները առաջ են գալիս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դու հավատարիմ ես ինձ, այո՞:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ (համփիմանող ձայնով).— Գայուս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այսպէս ուրեմն, ես մի ծրագիր ունեմ քեզ ներկայացնելու: Մենք պետք է երկու անգամ տակնուրա անենք քաղաքական տնտեսությունը: Քեզ այդ կրացատրեմ, վերակացո՞ւ... եթե պատրիկները դուրս գան:

Պատրիկները դուրս են գալիս:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՈՒԹԵՐՈՌԴ

Կալիգոլան նասում է Կայեսոնիայի մոտ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Լավ լսիր: Ակզրնական շրջանում, բոլոր պատրիկները, կայսրության ողջ անձինք, որոնք իրենց տրամադրության տակ ունեն որոշ հարատություն՝ մեծ կամ փոքր, դա միանգամացն նոյնն է, պետք է պարտադիր կերպով ժառանգագրեն իրենց որդիներին և ամփակեն կուսկեն այն ի նպաստ պետությանը:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ.— Բայց, Գայուս...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Քեզ ձայնի իրավունք դեռ չի տրված: Մեր կարիքների համար մենք այս անձանց կատակենք մեռնել, ինքնահաճարար, համաձայն մեր կազմած ցուցակի: Պատեհ առիթով մենք կամայականորեն կփոխենք ցուցակի կարգը և կժառանգենք այդ բոլորը:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ. (Բեռանալով նոր կողքից).— Քեզ ի՞նչ է պատահել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Սառը, առանց հուզվելու).— Ի դեպ, մահապատժի կարգը ոչ մի նշանակություն չունի: Ավելի շոտ այս մահապատժներն ունեն հավասար կարևորություն, նետուաբար դրանք բոլորն են չունեն կարևորություն: Ի միջի այլոց, նրանք բոլորն են մեղավոր են, թե մեկը, թե մյուսը: Ի դեպ, նկատի ունեցեք, որ ավելի անբարյական չէ ուղղակիորեն գողաճակ քաղաքացիներից, քան թե անողղակիորեն վարկեր դնելու բոլոր այն մթերքների վրա, որոնք հովծ անհրաժեշտ են նրանց: Կառավարել, նշանակում է գողաճակ: Ողջ աշխարհն այդ գիտե: Բայց ձև գոյություն ունի: Ինձ համար, ես գողաճարու եմ բացեիքաց, ազնվորեն: Ամեն ինչ կփոխալի և կարիք չենք ունենա մանր-մուեր պրոտաքույթների:

(Կոպտորեն, Վերակացովին): Անհապաղ ի կատար կածես այս հրամանները: Կոտակները կհաստատվեն երեկոյան՝ Հռոմի ողջ բնակչության կողմից: Մեկ ամիս ոչ ուշ՝ բոլոր գալաքտօնների կողմից: Սուրբանդակներ ուղարկիր:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ.— Կեսար, հաշիվ տուր քեզ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ինձ լավ լսիր, հիմար: Եթե գանձարանը կարևորություն ունի, ապս մարդկանին կանքը չունի: Պարզ քան է: Նրանք, ովքեր մտածում են քո պես, պեսք է ընդունեն զաղախարն այս, և իրենց կանքը համարեն ոչինչ, քանի որ դրամը հրաց համար ամեն ինչ է: Եթե այժմ որոշել եմ գործել տրամադրութեն, և քանի որ զրություն ունեմ, դուք կտևանեք, թե ձեզ վրա ինչ կնատի տրամադրանությունը: Ես կրնաշնչեմ ընդդիմացողներին և ընդհիմախոսությունը: Եթե պեսք է, կուլտուր քեզանից:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ.— Կեսար, երդում եմ, քեզ չեմ ընդդիմանում:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ես քեզ՝ նույնպես, հավատա: Փաստն այն է, որ համաձայն եմ կառչել քո տեսակետին և հասարակական գանձարանը դիտել որպես մտորելու առարկա: Մի խոսքով, շնորհակալ եղիր, քանի մտնում եմ քո խաղի մեջ և խաղում քո խաղաղոթելով: (**Մի պահ անց խաղաղ տոնով**): Ի դեպ, իմ ծրագիրը իր պարզությամբ հանձնարեն է: Հեռաւքար, վե՛րջ վիճաբանությանը: Երեք վայրկան ունեմ անհետանայու համար: Հաշվում եմ, մեկ... (Վերակացուն անհետանում է):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԽՆԵՐՈՐԴ

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Քեզ լավ չհասկացա: Դա կատակ էր, անպես չէ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Մատար, Կայտսնիա՛, մանկավարժություն էր:

ՍԿԻՊԻՈՆ.— Անհնարին է, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Հենց այդ է:

ՍԿԻՊԻओՆ.— Չեմ հասկանում քեզ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Հենց այդ է, խոսքը վերաբերում է մի քանի, որն անհնար է, կամ ավելի ճիշտ, անհնար է հնարավոր դարձնել:

ՍԿԻՊԻओՆ.— Աս մի խաղ է, որ վերջ չունի: Աս մի խենթուկի գլաբություն է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ո՛չ, Ակիպիո՞ն, դու մի կայսեր առարինություն է: (Նա շշվում է դեմքին խոնչանք): Հիմա վերջապես հասկացա իշխանության օգտականությունը: Նա անհնարը դարձնում է հնարա-

վոր: Այսօր և առնասարակ բոլոր ժամանակներում ազատությունն այլևս տահման չունի:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ. (տիկրությամբ).— Ես չգիտեմ, պե՞տք է արդյոք դրանով հրճվել, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ես նոյնայս չգիտեմ, բայց կարծում եմ, որ պետք է դրանով ապրել:

Մտնում է Շերեան:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ

ԾԵՐԵԱ.— Ես տեղեկացա քո վերաբարձի մասին, մաղթում եմ քեզ առողջություն:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Առողջություն շնորհակալություն է քեզ հայտնում:

(Մի պահ, հանկարծակի): Կորիր գրողի ծոցը, Շերեա, չեմ ուզում քեզ տեսնել:

ԾԵՐԵԱ.— Գայո՞ւ: Ապշում եմ, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Մի ապշիր, չեմ սիրում գրականագետներին և տանել չեմ կարող հրանց ատերը: Նրանք խոսում են, որպեսզի իրենք իրենց չլսեն: Իսկ եթե նրանք բեն իրենց, կհասկանան, թե ինչպիսի ոշնչություն են և այլս չեմ կարողանան խոսել:

Գնացե՛ք, կորե՛ք: Գարշում եմ կեղծ վկաներից:

ԾԵՐԵԱ.— Եթե սոում ենք, ապս հաճախ անգիտակցաբար: Ես անմեղ եմ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Սուսր երբեք անմեղ չէ: Իսկ ձեր սոսր կարևորություն է տայիս մարդկանց և առարկաներին: Անս թե ինչը ձեզ մոտ եերել չեմ կարող:

ԾԵՐԵԱ.— Մինչեւ պեսք է շատագովել աշխարհն այս, եթեն ոզում եեր այնուշ ապրել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Մի՛ շատագովիր, պատճառը պարզ է: Երկրորդային է այն աշխարհը, և ով հասկացել է այդ, նա նվաճում է իր ազատությունը: (Վեր է կենում): Եվ իսկապես, ես ձեզ ասում եմ, որովհետո դուք ազատ չեք: Ամբողջ հոռեւական կայրության մեջ միակ անձը, որ ազատ է, ես եմ: Հրճվեր, անս, վերջապես եկան մի կայսը՝ ձեզ ազատություն ուսուցանելու: Կորի՛ր, Շերեա, դու նոյնայս, Ակիպիո՞ն: Բարեկամությունն ինձ ծիծառելի է բայում: Հպատարեկեր համայնչ Հռոմին, որ վերջապես իր ազատությունը վերաբարձրել են իրեն, որն իր հետ քերել է մի մեծ փորձություն: (Նրանք դորս են գալիս: Կաղիգուան շրջվում է):

ԿԱՅԵՑՍՈՒԻՍ.— Դու լա՞ց ես լինում:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այո, Կայետնիա՛:

ԿԱՅԵՑՍՈՒԻՍ.— Ի վերջո ի՞նչ է փոխվել: Թե սիրում էիր Դրուժիային, ապա միաժամանակ սիրում էիր և ինձ, և շատերին: Նրա մահը շատ անզոր էր, որ երեք օր ու գիշեր քեզ գյուղ քշեր և որ վերադառնայիր այսպիսի թշնամական դեմքով:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Յա նորից շրջվում է).— Խե՛նթ, ո՞վ է քեզ հետ խոսում Դրուժիայի մասին: Մի՞թե չես կարող պատկերացնել, որ մարդ, սիրոց բացի, կարող է լաց լինել մեկ այլ բանի համար:

ԿԱՅԵՑՍՈՒԻՍ.— Ներիր, Գայո՞ւ, ես ջանում եմ քեզ հասկանալ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Մարդիկ լաց են լինում, որովհետև իրերը այն չեն, ինչ պետք է լինեին: (Կայետնիան գնում է դեպի նա): Ծո՞ն ինձ, Կայետնիա՛: (Կայետնիան ես է քաշվում): Բայց մնա ինձ հետ:

ԿԱՅԵՑՍՈՒԻՍ.— Կանեմ ինչ որ ուզում ես: (Խսում է): Իմ տարիքին գիտակցում են, որ կյանքը լավը չէ: Բայց եթե չարիքն ինքը կա երկրի վրա, ինչո՞ւ ցանկանալ ավելացնել այն:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Չես կարող հասկանալ: Ի՞նչ արած: Գոյց կհաղթահարեմ այս ամենը: Բայց զգում եմ, որ իմ մեջ ծնունդ են առնում եսկեր՝ անանոն: Ինչ եմ անելոյ նրանց դեմ: (Շրջվում է դեպի Կայետնիան): Օ՛, Կայետնիա՛, գիտեի, որ կարող են հուսալըվել, բայց անտեղյակ էի այդ բանի էռոթյանը: Կարծում էի, ինչպես բոլորը, որ դա հոգու հիփանդություն է, բայց ոչ, մարմինն է տառապում: Մաշկս է ցալում, կործքս, թնձրս, ծնկներս: Գլուխ դատարկ է, կործքը՝ փոթորկած: Եվ ամենասարսափելին այս տեսա համան է բերանում: Ո՛չ արյուն, ո՞չ մաս, ո՞չ տենի, բայց այս ամենը միանգամից, մեկ տեղ: Բավկական է լեզու շարժեմ, որ ամեն ինչ սկանա, և արարածները դատնան աշքիս նողիալի: Ինչ ծանր է, ինչ դժողակ մարդ դատնալը:

ԿԱՅԵՑՍՈՒԻՍ.— Պետք է քեզել, քեզել երկար, թողնել և այլս չմտորել: Ես արթուն կիսեմ քոնել: Երբ արթեանաս, աշխարիք քեզ համար կիերագունի իր բոլորը: Եվ այնմաս օգտագործիր զորություն, որպեսզի սիրվի այն, որը թերևս արժանի է սիրո: Արժե նպաստել, որ հնարավորը ի կատար ածին:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Պետք է բռն, պետք է դադար, բայց անհնարին է այդ:

ԿԱՅԵՑՍՈՒԻՍ.— Այդպես են կարծում խորին հոգնության պահին: Բայց

գալիս է մի ժամանակ, երբ վերագունում են հաստատուն բունցք:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Բայց պետք է իմանալ, թե այն որտեղ օգտագործել: Եվ ինձ կտա ինձ հաստատուն բունցքը: Ինչիս է պետք այնքան զարմանալի այս զորությունը, երբ չեմ կարող փոխել իրերի հաջորդականությունը, երբ չեմ կարող այնպես անել, որ արևը մայր մտնի արևելքում, և որ տաճանքը նվազի, և էակները չմոռնեն այլն: Ո՛չ, Կայետնիա՛, տարբերություն չկա՝ քննի, թե արթուն կենալ, երբ անզոր եմ գործել այս աշխարին կարգ ու կանոնի մեջ:

ԿԱՅԵՑՍՈՒԻՍ.— Բայց դա աստվածներին հավասարվելու ցանկություն է: Ավելի մեծ խենթություն դեռ չեմ տեսել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դու նո՞ւմասես ինձ խենթ ես համարում: Մինչդեռ ի՞նչ է աստված, որ ըղամ նրան հավասարվել: Այն, ինչ այսօր ցանկանում եմ ես իմ ողջ ուժով, վեր է աստվածներից: Առնավորել եմ ինձ մի թագավորությամբ, որ անհնարինն է թագավոր:

ԿԱՅԵՑՍՈՒԻՍ.— Դու ոչինչ անել չես կարող, որ երկինքը չկինի երկինք, որ գեղեցիկ դեմքը դառնա տգեղ, մարդկային արտը՝ անգամ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Խետգինետե ոգևորվելով).— Ուզում եմ խառնել երկինքը ծովին, խճել տգեղությունը գեղեցկության հետ: Տանշանքից ծիծաղ բխեցնել:

ԿԱՅԵՑՍՈՒԻՍ. (Կանգնած նրա դիմաց, աղաչելով).— Կա չար և բարի, վեհ և նեւմ, արդար և անարդար: Երդվում եմ քեզ, այդ ամենը անխաթար է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Հուզ ձևով).— Իմ կամքն է փոխել այս ամենը: Այս դարին ես կպարզեմ հավասարության շնորհը: Եվ երբ ամեն ինչ կինի հարթ ու դյուրին, ի վերջո, անհնարինը հնարավոր դարձած նողագնում, և լուսինը իմ ձեռքում, այնտամ, հավանաբար, ես ինքս կիոլ պեմ և աշխարին էլ ինձ հետ, վերջապես մարդիկ չեն մահանա ու երջանիկ կինեն:

ԿԱՅԵՑՍՈՒԻՍ. (Ձպով).— Դու չես կարող ժատել սերը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (ցատուով, կատաղի ձայնով).— Սերը, Կայետնիա՛ (բունելով նրա ուսերից և ցնցելով նրան), ես հասկացա, որ սերը չնշին է: Մյուսն է իրավացի: Հանրային գանձը: Լավ լուցիր, այդպես չէ: Ամեն ինչ սկալում է դրամից: Օ՛, վերջապես միմա սկըսելու եմ ապրել: Ապրե՛ն, Կայետնիա՛, ապրելը սիրելու հակառակն է: Այդ ե՞ս եմ քեզ ասում և ե՞ս եմ հրավիրում քեզ ինեւակորուս տոնի, մի հոչակավոր դատավարության, ամենագեղացիկ

Անրկայացումներից մեկին: Ինձ պետք է ժողովուրդ, հանդիսատես, զոհեր և մեղավորներ: (Նա շատկում է թմբուկի վրա և սկըսում է անդադար հարվածել ոիթմիկ, զոյզ-զոյզ հարվածներով, շարունակ խփելով): Ներս բերեք մեղավորներին: Մեղավորներ են ինձ պետք: Նրանք բոլորն են մեղավորներ են (շարունակ հարվածելով): Ուզո՞ւ եմ, որ ներս բերեն մահապարտներին: Ժողովուրդ, ուզո՞ւ եմ ուսենալ իմ հանդիսատեսը, դառնավորներ, վկաներ, մեղադրյալներ: Բոլորն են նախապես դառնապարտված են: Ա՛, Կայեսունիա՝, ես նրանց ցուց կտամ այն, ինչ երբեք չեն տեսել՝ այս կայսրության միակ ազատ մարդուն: (Թմբուկի զարկերի տակ պապատը հետզինետ լցվում է աղմուկով, որը աստիճանաբար մոտենում է և դառնում է հստակ լսելի: Զայելեր, գեների աղմուկ, ոտնաձայներ և դոփյուններ: Կալիգուան ծիծաղում է և շարունակ հարվածում: Մտնում են պահնորդները, ենտո դուրս են գալիս: Կալիգուան անընդհատ հարվածում է): Դուք դու, Կայեսունիա՝, կինազանդվես ինձ: Դու ինձ միշտ կօգնես: Հոյակապ կիմի: Երդիիր, որ ինձ կօգնես, Կայեսունիա:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ. (Ընդորված թմբուկի երկու հարվածների միջև).— Երդ վելու կարիք չեմ գգում, բանի որ սիրում եմ քեզ:

ԿԱԼԻԳՈՒԻԼԱ. (Յոյն խաղը).— Կանես այն ամենը, ինչ որ քեզ կասեմ:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ. (Յոյն խաղը).— Ամեն ինչ, Կալիգուա, միայն թե կանց առ:

ԿԱԼԻԳՈՒԻԼԱ. (Շարունակելով հարվածել).— Կիմնես դաման:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ. (լաց լինելով).— Դաման:

ԿԱԼԻԳՈՒԻԼԱ. (Յոյն խաղը).— Սառը և անողոք:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Անողոք:

ԿԱԼԻԳՈՒԻԼԱ. (Յոյն խաղը).— Դու նույնպես կտանջվես:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Այո, Կալիգուա, բայց ես խելազարվում եմ:

Ներս են մտնում ապշած պատրիկները, նրանց հետ նաև պալատականները: Կալիգուան խփում է վերջին հարվածը, բարձրացնում է ցուպը, շրջվում է նրանց կողմն ու կահծում:

ԿԱԼԻԳՈՒԻԼԱ. (ցնորված).— Եկե՛ք բոլորդ: Մոտեցե՛ք: Հրամարում են ձեզ մտնենայ: (Ռազերը հատակին դոփելով): Կայսրն է պահանջում, որ մտնենաք: (Բոլորը սարսափած առաջ են գալիս): Եկե՛ք, արա՛ք, իսկ հիմա մոտեցիր, Կայեսունիա՝: (Բնենում է Կայեսունիայի ձեռքը, տանում է նրան դեպի հայելին և ձեռքի ցուպով խելանեղորեն շնջում է պատկերը հայելու ողորկ մակերեսին: Ծիծաղում է): Այլևս ոչինչ, տեսնո՞ւ ես: Այլևս ոչ մի հիշողություն:

Բոլոր դեմքերը անմետացան: Ոչինչ, այլևս ոչինչ: Եվ գիտե՞ս, թե ինչ է մնում: Մոտեցիր նորից: Նայի՛ր: Մոտեցե՛ք, նայեցե՛ք: (Նա հաստատում կանգնում է հայելու առաջ խելանել կեցվածքով):

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ. (Նայելով հայելուն, սարսափած ասում է).— Կալիգուալա: (Կալիգուան փոխում է իր տոնը, մատը դնում է հայելուն և հանկարծ սկեռուն հայացքով, հաղթական ձայնով ասում):

ԿԱԼԻԳՈՒԻԼԱ.— Կալիգուա:

Վ ա ր ա գ ո ւ յ ր

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Պատրիկները խմբված են Շերեայի մոտ:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՏՐԻԿ.— Նա անարգում է մեր արժանապատվությունը: ՄՈՒՄԻՈՒՆ. — Արդեն երեք տարի:

ԾԵՐ ՊԱՏՏՐԻԿ.— Նա ինձ անվանում է փոքրիկ տիկին, նա ծաղրում է ինձ: Օ՛, ման:

ՄՈՒՄԻՈՒՆ. — Արդեն երեք տարի:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՏՐԻԿ.— Ամեն երեկո նա մեզ վազել է տախս իր դեպակի շորջը, երբ գնում է գյուղ գրոսանքի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՏՐԻԿ.— Եվ մեզ ասում է, որ վազքը առողջարար է:

ՄՈՒՄԻՈՒՆ. — Արդեն երեք տարի:

ԾԵՐ ՊԱՏՏՐԻԿ.— Զկա ներում այս ամենին:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՏՐԻԿ.— Ո՛չ, այս ներել չեմ կարող:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՏՐԻԿ.— Պատրիցիո՛ւս, նա բռնագրավել է քո հարստությունը, Ակիպիո՛ն, նա սպանել է քո նորը, Օկտավիո՛ւս, նա տարել է քո կնոշը և այժմ բանեցնում է իր հասարակաց տաճք: Լեպիդո՞ւս, նա սպանել է քո որդուն: Կարո՞ղ եք հանդորժել այս ամենը: Ես իմ ընտրությունն արդեն արել եմ: Վտանգի ակնկալիքներով և այս սարսափով, անկարողությամբ լի անտանելի կյանքում ես շեմ տատանվում:

ՍԿԻՊԻՈՆ.— Սպանելով նորս, նա ինքը թեկադրեց ինձ իմ շնորհությունը:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Դեռ տատանվո՞ւմ եք:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Մենք քեզ նետ ենք: Կրկեսում մեր արտոնյալ տեղերը նա տվեց ծողովողին և մեզ դրդեց, որ կովենք պլեքեց ների նետ, որպեսզի նետո մեզ ավելի լավ պատժի:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Նա բոլումորթ է:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ցինիկ է:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Խեղկատակ է:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Նա անկարող է...

ՉՈՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Արդեն երեք տարի: (Իրարանցում է և խառնաշփոր: Զենքերը շաշում են: Վայր է ընկնում մի ճարագ: Շուր են տալիս մի սեղան: Բոլորը շտապում են դեպի եղքը: Անվրդով տեսքով ներս է մտնում Շերեւան, որը կասեցնում է եռուզեռը):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԾԵՐԵՍ.— Ո՞ր եք այդպես վազում:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Պալատ:

ԾԵՐԵՍ.— Հասկացա, բայց ինչ է, կարծում եք կլողանե՞ն Շերս մտնել:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Հարցը թուլլովորյուն խնդրելով չեղած:

ԾԵՐԵՍ.— Ահա, հանկարծակի լցվել եք եռանդով: Գոնե կարո՞ղ եմ տան հատերու իրավունք ունենալ: (Թակում են դուր: Շերեւան քայլում է շոր տված սեղանի շորքը, և հատում երա մի անկյունին: Բոլորը քրչվում են երա կողմը):

ԾԵՐԵՍ.— Դա այնքան էլ հեշտ չեղած է, ինչպես դուք եք կարծում, բարեկամներս: Վախը, որ դուք զգում եք, չի կարող տեղի տալ քաշության և սառնարյունության: Այդ բոլորի համար դեռ վաղ է:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Եթե դու մեզ կողմնակից չես, նեռացի՞ր այս տեղից, բայց լեզուդ քեզ քաշիր:

ԾԵՐԵՍ.— Մինչդեռ կարծում եմ, որ կողմնակից եմ քեզ, բայց ոչ մինչուն նպատակների համար:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Վե՛ր շատախտությանը:

ԾԵՐԵՍ (ԿԱՆԳԵԼԵՎՈՎ ՊԵՂԻ).— Այս, բավական է շատախտուել: Ես ուզում եմ, որ իրերը պարզ լինեն: Զնայած ձեզ նետ եմ, բայց համախոն չեմ ձեզ: Այդ իսկ պատճառով ձեր մեթոդը ինձ անպոտուի թվում: Դուք չեք ճանաչել ձեր իսկական թշնամուն, նրան վե-

րագրել եք վոքրիկ շարժադիմներ, մինչդեռ դրանք մեծ են և դուք վազում եք դեպի ձեր կործանումը: Նախ վոքրձեք տեսնել նրան, ինչպես որ նա գոյություն ունի, որպեսզի կարողանաք նրա դեմ պայքարել ուժգին:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Մենք նրան տեսնում ենք այնպիսին, ինչպիսին որ կա, ամենախենթը բռնապետերից:

ԾԵՐԵՍ.— Ծիշու չեց: Խենթ կայսրեր ճանաչում ենք: Բայց այս մեկը այնքան էլ խենթ չեց: Եվ այն, ինչից որ խորշում եմ, այն է, որ նա գիտե իմ ուզածը:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Նա մեր բոլորի մահն է ուզում:

ԾԵՐԵՍ.— Ոչ, թերևս դա երկրորդական է: Բայց նա ներդնում է իր ուժը հանուն ամենաբարձր, ամենամահաբեր կրքի: Նա մեզ սպանում է այն բանի համար, որը մեր մեջ այնքան խորն է արմատացած: Անկասկած, մեզ մոտ առաջին ամգամ չէ, որ մեկը անկաշկանդ տնօրինում է իր անահիմանափակ իշխանությունը, բայց առաջին անգամն է, որ այն գործի է դնում մինչև վերջ ժխտելով մարդուն և աշխարհը: Ահա թե ինչն է ինձ սարսափեցնում, որի դեմ ուզում եմ պայքարել: Կյանքը կորցնելը մեծ բան չէ, և անհրաժեշտ պահին կունենամ այդ քաշությունը: Բայց տեսնել, որ ցիրուցան է լինում ողջամտությունը կյանքի, անհետանում է մեր գոյատևման իմաստը, ահա թե ինչն է անհանդուրժելի: Անհանդին է ապրել սուանց նպատակի:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Վրիժառությունը նպատակ է:

ԾԵՐԵՍ.— Այո, և այդ ես կկիսեմ ձեզ հետ: Բայց գիտցեք, ոչ նրա համար, որ ձեր վոքրիկ անարգանքների նվասա կուսակիցը լինեմ, այլ որ պայքարեմ մի մեծ գաղափարի դեմ, որի հաղթանակը կհաշանակեր աշխարհի վերջը: Կարող եմ հանդորժել, որ Կալիգուլան անի ինչ երազում է, և լնդիսանրապես ինչ երազում է անել: Նրա փիլիսոփայության իրազործումը անհամար դիակներ է բերում: Ի դժբախտություն մեզ, անառակելի փիլիսոփայություն է՝ պետք է զարկել, երբ չես կարող ժխտել:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ուրեմն պետք է գործել:

ԾԵՐԵՍ.— Պետք է գործել: Բայց չենք կործանի այս անհրատ իշխանությունը՝ հարձակվելով ճակատից, երբ նա լի է ցասումով: Կարելի է պայքարել բռնության դեմ: Պետք է խորամանել անշահախնիր չարության դեմ: Պետք է նրան մղել դեպի իր նպատակներ, սպատել, որ նա դառնա խելացնոր: Մեկ անգամ ևս ես

խոսել եմ միայն հանուն ազնվության, հասկացեք, որ ես ձեզ հետ եմ միայն ժամանակավորապես, որից հետո չեմ ծառայելու ձեր շահերին, տեհաջարդ վերագտնել միայն խաղաղություն, նոր հարակից դարձած աշխարհում: Փառասիրությունից չե, որ ես գործում եմ, այլ մի ոլջամիտ վախից, անմարդկային լիրիզմի վախից, որի մոտ կյանքը ոչինչ է:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ (առաջ գալով).— Կարծում եմ, որ հասկացա, կամ՝ մոտավորապես: Բայց հիմնական այն է, որ դու եւ դատում ես մեզ պես, որ մեր հասարակության հիմքերը խարխում են: Մեզ համար, ինչպես բոլորիդ հարցը, նախ և առաջ վերաբերում է բարդականությանը, այնպես չե՞: Ըստամիքը ետևում է, կորչում է աշխատանքի հանդեպ եղած հարգանքը, հայրենիքն ամբողջությամբ մատնվել է լուսանքի: Սուպերհոգությունը մեզ օգնության է կանչում, մերժե՞նք նրա կանչը: Երդվյալներ, կը նդունե՞ք, որ պատրիկները ամեն երեկո հարկադրաբար վագեն Գայուսի դեսպանի շուրջը:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Կհանդուրժե՞ք, որ մեզ անվանեն «սիրուիի»:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Որ հափշտակեն մեր կանանց:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Եվ մեր երեխաներին:

ՄՈՒՍԻՌՈՒ.— Եվ մեր ունեցվածքը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ո՞չ:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Ծերեա՛, դու լավ խոսեցիր: Եվ ճիշտ վարվեցիր, որ անդորրեցիր մեզ: Դեռ վաղ է գործել, այսօր դեռևս ժողովուրդը դեմ կիմնի մեզ: Ուզո՞ւմ ես մեզ հետ սպասել անհրաժշտ պահին:

ԵՐՐԵՍ.— Այս, թույլ տաճք, որ Կալիգուլան շարունակի: Ընդհանականը, նրան մղենք դեպի այդ ոլին: Խրախունենք, ոգևորենք նրա խենթությունները: Կգա օրը, երբ նա մեն-մենակ կիմնի կայսրության առաջ՝ լեցուն մեռյալներով ու նրանց հարազատներով: (Իրարացում, աղաղակ: Դրսից փողերի աղմուկ է լսվում: Լուրջում: Հետո տարածվում է «Կալիգուլա, Կալիգուլա»):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

Մտնում են Կալիգուլան և Կայեստիան, որոնց հետևում են Հելիկոնը և մի քանի զինվորներ: Բեմում մի համբ տեսարան է: Կալիգուլան կանգ է տեսում և դիտում երդվյալներին: Լուրջամբ մոտենում է

մեկին, հետո մյուսին, ուղղում է մեկի խոպոպը, ետ է դառնում զընմելու երկրորդին, նորից նայում է նրանց, դնում է ձեռքը աշքերին և դորս է գալիս առանց մի բառ ասելու:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀՈՐՇՈՐԴ

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ. (Ճադրանքով մատնամշեկով խառնաշփոթությունը).—

Կովո՞ւմ էիք:

ԵՐՐԵՍ.— Կովում էինք:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ. (Առյան տոնով).— Եվ ինչո՞ւ էիք կովում:

ԵՐՐԵՍ.— Հենց այնպես:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ.— Ուրեմն ճիշտ չե:

ԵՐՐԵՍ.— Ի՞նչը ճիշտ չե:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ.— Դուք չեիք կովում:

ԵՐՐԵՍ.— Ուրեմն չեինք կովում:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ. (Ժպտալով).— Լավ կիմներ սենյակը կարգի բերեիք: Կալիգուլան անկարգությունը տանել չի կարող:

ՀԵԼԻԿՈՆ (Ծեր պատրիկին).— Ի վերջո դուք այդ մարդուն ատիպեկությունից դուրս ենք:

ԵՐՐԵՍ.— Դեռ սինչ: Չլաված բան է այդքան չնշին լինել: Ի վերջո այդ դասնում է անտանելի: Պատկերացրեք ձեզ Կալիգուլայի փոխարեն: (Փոքրիկ դադար): Բնականաբար դավադրությամբ էիք զբաղված, այդպես չե:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ի՞նչ ես ասում, ճիշտ չե: Ինչեր է մտածում:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Նա չի մտածում, նա գիտէ: Բայց ինձ թվում է իր սրտում նա մի փոքր կողմնակից է դրան: Ծո՛ւտ, շո՛ւտ կարգի բերեք սենյակը: (Գործի են անցնում: Մտնում է Կալիգուլան և զննում):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԿԱԼԻԳՈՒՆԻՍ. (Ծեր պատրիկին).— Բարեն, սիրելի՛ տիկին: (Մյուսներին): Ծերեա՛, որոշել եմ կազմուրվել ձեզ մոտ: Մուսի՛ւս, ինձ թույլ եմ տվել քո կնոջը նրավիրել: (Վերակացուն ծափ է տալիս, Ծերս է մտնում մի ստրուկ, բայց Կալիգուլան կանգնեցնում է նըրան): Մի վայրկյան, պարունա՛յք, դուք գիտեք, որ պետության

բյուջեն գոյություն ուներ համաձայն մեր ստվորության: Երեկվածից ստվորությունն այլևս չի արդարացնում իրեն: Կարիքի մեջ եմ, հետևաբար սկսում եմ կրնատել իմ պալատական անձնակազմը, քաջ գիտակցելով, որ դուք, անկասկած, կգնահատեք իմ զոհաբերության տեսչը: Որոշել եմ կրնատել իմ տան ծախքերը, ազատել մի քանի ստրուկների և ձեզ վստահել նրանց ծառայությունը: Հաճեցեք սեղան գցել և սպասարկել: (Սենատորները տարակուանքով նայում են միմյանց և մտորում):

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Դե, պարունա՞յք, մի թիշ բարեհանորեն, ի դեպ կտեսնեք, որ շատ ավելի հեշտ է հասարակության սանդուղքով իշենելը, քան բարձրանալը: (Սենատորները շարժվում են տարակուանքով):

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Կայեստնիազին).— Ո՞րն է ծովյ ստրուկների համար սահմանված պատիքը:

Վ:ՍՅԵԽՈՒՆԻՍ.— Մտրակը, կարծում եմ: (Սենատորները շտապում են և շարժնակում են անձարակորեն սեղան գցել):

ԿՈՒՆԻԳՈՒԼԱ.— Դե՛, դե՛ մի թիշ եռանդուն, շանացեք, մելթոդ ունեցեք, հատկապես մերոդ: (Հելիկոնին): Ինձ այնպես է թվում, թե կորցրել են իրենց ձեռքերը:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ծիշուն ասած, նրանք երեք ձեռքեր չեն ունեցել, եթե ունեցել են, ապա միայն ծեծելու կամ հրամայելու համար: Հարկավոր է համբերել: Ահա բոլորը: Մեկ օրը բավ է մեկին սենատոր դարձնելու համար, իսկ աշխատող պատրաստելու համար 10 տարին հազիվ թե բավի:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Բայց վախենում են քան տարին էլ շբավի մի սենատորից աշխատող պատրաստելու համար:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Այնուամենայնիվ, ոչինչ, նրանց հաջողվում է: Իմ կարծիքով նրանք հակում ունեն, ծառայությունն նրանց կազմի: (Մի սենատոր սրբում է քրտինքը): Նայիր, սկսում են նոյնին քըրտել: Դա առաջին փուլն է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դե լավ: Շատ շպահանջենք: Այնքան էլ վաս չե: Հետո արդարության գոնե մի պահը վայելել արժեն: Ի միջի այլոց, արդարության մասին խոսելիս հիշում եմ, որ պետք է շտապենք: Մահմապատիքը պետք է ի կատար ածես: Օ՛, Ռուֆիուս բախտավոր է, որ ես այսքան արագ քաղ զգացի: (Մածուկ): Ռուֆիուս այն ասպետն է, որ պետք է մահանա: (Պաղար): Իսկ չե՛ք հարցնում, ինչո՞ւ պիտի մահանա: (Ընդհանուր լուրջուն): Այդ ընթացքում ստրուկները բարձր տրամադրությամբ բերում են

ՌՈՒՏԵԱՄԵՐԸ: Այդպես: Տեսնում եմ, որ գնապով ավելի խելացի եք դառնում: (**Զիբապտուղ է ռոտում:**) Վերջապես հասկացաք, որ պարտադիր չէ մարդուն մահվան դատապարտել անպայմանորեն որևէ արարքի համար: Զինվորներ՝ գոն եմ ձեզանից: Այդպես չե՛, Հելիկոն: (**Ծաղրանքով նայում է նրավիրվածներին:**)

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Խելապես, ինչ բանակ է, եթե կարծիքս ես ոգում իմանալ, կասեի, որ այժմ նրանք չափազանց խելացի են և այլևս չեն ցանկանում կովել: Եթե նորից առաջադիմեն, կայսրությունը կոտապալի:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Հոյակապ է: Կհանգառամանք: Դե տևանենք, արսվինենք պատահականությանք: Ոչ մի պաշտոնականությունն: Այնուամենայնիվ, այս Ռուֆիուսը բախս ունի: Եվ ես վստահ եմ, որ նա չի գնահատում այս փոքրիկ հապաղումը: Մինչդեռ մի քանի ժամ շահել մահից առաջ անգնահատելի բան է:

Նա ուսում է, մցուսները՝ նոյնապես: Արդեն ստոյգ է, որ Կալիգուլան իրեն անպարկեցն է պահում սեղանի շորք: Ոչ մի բան նրան չի ստիպում, որ ձիբապտի կորիզը զցի հարևանի ափսեի մեջ, մնացուկները իր ափսեի մեջ, ատամները մաքրի եղունգներով և մոլեգնորեն քորի գլուխը: Այս ամենը արդեն մեծ հանդգնություն է, որ նա անբռնազրու թույլ է տալիս ինքն իրեն ճաշի ժամանակ: Բայց նա հանկարծ դարձրում է ուսեղ ու սեղուն նայում է նրավիրվածներից մեկին՝ Լեպիդուսին: (Կոպտորեն):

Տեսիցդ երևում է, որ տրամադրությունդ լավ չե: Գուցե այն պատճառով, որ սպանե՞լ եմ տվել քո որդուն:

ԼԵՊԻԴԻՈՒՆԻՍ (Կոկորդը հովանունքից սեղմված).— Բոլորովին, Գայո՛ս, ընդհակառակը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (զվարք).— Ընդհակառակը: Որքան եմ սիրում, երբ դեմքը կեղծում է սրտի հոգուր: Դեմքդ տխուր է, իսկ սիրտդ ընդհակառակը, Լեպիդուսին, աղդպես չե:

ԼԵՊԻԴԻՈՒՆԻՍ (հաստատում).— Ընդհակառակը, Գայո՛ս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (հետզիւտե ավելի ուրախ).— Ա՛ն, Լեպիդուսին, ոչ ոք ինձ համար այնքան բանկ չե, որքան դու: Ծիծաղենք միասին, ուզո՞ւմ ես: Ինձ մի քանի հետաքրքիր պատմություններ պատուիր:

ԼԵՊԻԴԻՈՒՆԻՍ (հանկարծակի ուժապառված).— Գայո՛ս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դե լավ, լավ, որիմն ես կպատմեն: Բայց դու կծիծաղես, Լեպիդուսին, աղդպես չե: (**Խոժոռ հայացքով**): Գոնե հանուն երկրորդ որդութ: (**Նորից ծիծաղկոտ**): Բացի այդ տրամա-

դրությունի վաստ չէ: (**Խմում է, հետո թելադրելով**): Ընդհակառակը, ընդ-հա-կա-ռա-կը: Դե՛, Լեսիդիում:

ԼԵՊԻՇԻՍԻՈՒՄ (հոգնած).— Ընդհակառակը, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒՆԱԾ.— Վերջապես: (**Խմում է**): Հիմա լիբր: (**Երազկոտ**): Լի-նում է, չի լինում մի խեղճ կայսր, որին ոչ-ոք չէր սիրում: Նա, որ այնքան սիրում էր Լեսիդիուսին, սպանել տվեց նրա ամենա-երիտասարդ որդուն, որպեսզի նրա սրտից հանելը այդ սերը: (**Փո-խեղճ խոսակցության ընթացք**): Բնականաբար, սա ճիշտ չէ: Տար-օրինակ է, չէ՞: Եեւ ծիծաղում: Ոչ-ոք չի ծիծաղում: Ուրեմն լսեր: (**Պոռկուն զայրությով**): Ուզում եմ, որ բոլորը ծիծաղեն: Դու, Լեսիդիում և բոլորդ: Դե վեր կացեք, ծիծաղեք: (**Խփում է սե-ղանին**): Ուզում եմ, լսո՞ւմ եք, ես ուզում եմ տեսնել, թե ինչպիս եք ծիծաղում: (**Բոլորը վեր են կենում: Ամբողջ այս տեսաբանի ընթացքում դերասաները, բացի Կալիգուայից և Կայեստիայից, կարող են խաղալ տեկմիկների պես: Կալիգուան, ընկեղով իր անկողնու վրա, բռնկվում է անզուսպ ծիծաղով**): Մի դրանց նա-յիր, Կայեստիա՛: Ամեն ինչ արդեն անհմատ է: Պարկեշտություն, հարգանք, որ ասում են ժողովրդի իմաստնություն, արդեն ան-մատ բաներ են: Ամեն ինչ անհետանում է վախի առկայությամբ: Կայեստիա՛, վախր այն անշահախնդիր և հազվադեպ գգացմունք-ներից մեկն է, որի ազնվականությունը բխում է փորձից: (**Դեռ է ձեռքը ճակատին և խում: Բարեկամական տոնով**): Հիմա որիշ բանից խունենք: Հապա տեսնենք, Շերեա՛, դու շատ լուր ես:

ԾԵՐԵԱ.— Պատրաստ եմ խոսել, Գայո՞ւ, հետո որ բոլոյ տաս:

ԿԱԼԻԳՈՒՆԱԾ.— Հոյակապ է: Դե որեմն լիբր: Շատ կուզենայի լսել մեր բարեկամ Մուսիտուսին:

ՄՈՒՍԻՈՒՄ (դժկամորեն).— Հրամանդ, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒՆԱԾ.— Դե պատմիր մեզ կնոշդ մասին: Եվ ողարկիր նրան ձախ կողմս: (**Մուսիտի կինը զալիս է Կալիգուայի մոտ**): Դե, Մուսիտի, քեզ ենք սպասում:

ՄՈՒՍԻՈՒՄ (մի քիչ իրեն կորցրած).— Կիմս է, բայց ես սիրում եմ նրան: (**Բոլորը ծիծաղում են**):

ԿԱԼԻԳՈՒՆԱԾ.— Ինարկե, բարեկա՞նս, ինարկե: Հասկանալի է: (**Մո-սիտի կինը արդեն Կալիգուայի մոտ է, և վերջինս ցրված, լի-զում է նրա ձախ ուսը: Կալիգուան հետզհետև իրեն ավելի ազատ է պահում**): Ի միջի այլոց, երբ ներս մտա, դուք դավադրում էիք, այդպես չէ՞: Փոքրիկ դավադրություն էիք հյութում, հը՞:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Գայո՞ւ, ինչպէ՞ս կարող ես:

ԿԱԼԻԳՈՒՆԱԾ.— Բնավ կարևոր չէ, սիրունի՞ս: Պետք է, որ ծերությունն անցնի: Խելապես, բնավ կարևոր չէ: Դուք անընդունակ եք որևէ քաջ արարքի: Հիշում եմ միայն, որ պէտք է մի քանի պետական խնդիրներ լոծես: Բայց նախ եկեք բավարարենք անխոսափելի կրթերը, որ բնությունը ծննդ է մեր մեջ: (**Նա վեր է կենում և իր հետ Մուսիտի կնոշը քարշ է տալիս դեպի հարևան սենյակը**):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՎԵՅՑԵՐՈՐԴ

Մուսիտը կարծես թե վեր է կենում:

ԿԱՅԵՑՍՈՆԻՍ. (սիրակիր).— Օ՛, Մուսիտի, այս հոյակապ գինուց ես նորից կիսմեի: (**Մուսիտը սահմանարված լուլչյամբ սպասար-կում է նրան: Անհարմար մի պահ արդուները ճոռում են, դրանց հաջորդում է խիստ չափավոր մի զրոյց**):

ԿԱՅԵՑՍՈՆԻՍ.— Դե լավ, Շերեա՛, հիմա ինձ կպատմե՞ս, թե ինչո՞ւ էիք կովում քիչ առաջ:

ԾԵՐԵԱ. (սառնությամբ).— Ամեն ինչ ծագեց այն բանից, սիրեկի՛ Կա-յեստիա, երբ մենք ուզեցինք իմանալ՝ արդյոք բանաստեղծությու-նը պետք է լինի մահաբե՞ր, թե՞՞ ոչ:

ԿԱՅԵՑՍՈՆԻՍ.— Շատ հետաքրքիր է: Սակայն դա արդեն կանացի իմ դաստղությունից վեր է: Բայց ես հիմանում եմ ձեզնով, որ ձեր կիրքը արվեստի հանդեպ ձեզ մղում է նույնիսկ մեկդ մրուին հրմշտելու:

ԾԵՐԵԱ. (նույն խաղը).— Անշուշտ: Բայց Կալիգուան ինձ ասում էր, որ չկա մեծ կիրք առանց որոշ անգության:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ոչ էլ մեր, առանց փոքրիկ բռնաբարության:

ԿԱՅԵՑՍՈՆԻՍ. (տուելով).— Ձեր ասածի մեջ որոշ ճշմարտություն կա: Դուք ի՞նչ եք կարծում:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Կալիգուան բռնն հոգեկան է:

Ա.ՌԱԶԴԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Նա մեզ հետ ճարտար խոսել է քաջության մա-սին:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Նա պետք է ամփոփեր բոլոր իր մտքերը: Դա անգնահատելի բան կիմներ:

ԾԵՐԵԱ.— Առանց հաշվի առնելու, որ դա կզբաղեցնի նրան, քանզի ակնհայտ է, որ նա զվարճանալու կարիք ունի:

ԿԱՅԵՑՍՈՆԻՍ. (շարունակ ոտեղով).— Դուք կուրախանար իմանալով, որ նա մտածել է այդ մասին և այս բռնեին նա գրում է մի մեծ աշխատություն:

Մանում են Կալիգուան և Մուսիսի կինը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Մուսիոն, կնոշդ քեզ եմ վերադարձնում: Նա կմիանա քեզ: Բայց ներեցեք ինձ, ես պետք է մի քանի կարգադրություններ անեմ: (Նա արագ դուրս է գալիս: Մուսիսը գունաթափ վեր է կենում):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ԿԱՅԵՑԵՈՒՆԻՍ. (Մուսիսին, որ կանգնած է).— Այդ մեծ աշխատությունը կդասի ամենահայտնի աշխատությունների շարքում: Դրանում կաևկած չունենք:

ՄՈՒՄԻՈՒՆ (Մուսիսը շարունակում է ճայել դռանը, որտեղից Կալիգուան էր դուրս եկել).— Եվ ինչի՞ մասին է այնուղի խոսվում:

ԿԱՅԵՑԵՈՒՆԻՍ. (անտարբեր).— Օ՛, իմ խելքից վեր է դա:

ԾԵՐԵԱ.— Ուրեմն պետք է հասկանալ, որ այնուղի խոսվում է պոեզիայի մահաքեր ուժի մասին:

ԿԱՅԵՑԵՈՒՆԻՍ.— Կարծում եմ, որ ճիշտ է:

ԾԵՐ ՊԱՏՌԻԿ (Կատակով).— Դա կզբաղեցնի նրան, ինչպես ասում է Ծերեան:

ԿԱՅԵՑԵՈՒՆԻՍ.— Այո, սիրունի՞ս, բայց այն, ինչը որ ձեզ դուր չի գա, դա, անկաևկած, աշխատության վերնագիրն է:

ԾԵՐԵԱ.— Ի՞նչ է վերնագիրը:

ԿԱՅԵՑԵՈՒՆԻՍ.— «Սուրբ»:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

Արագ ներս է մտնում Կալիգուան:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ներեցեք ինձ, բայց պետության գործերն ել հապճեայ են: Վերակացու, դու փակել կտաս հասարակության մասանները: Հենց նոր ստորագրել եմ հրովարտակը: Այն կգտնես իմ սենյակում:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ.— Բայց...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Վաղը սով է լինելու:

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒԻ.— Բայց ժողովուրդը կինովի:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (պոոթեկուն, բայց հաստատակամ).— Ասացի, որ վաղը սով է լինելու: Բոլորն ել գիտեն, թե ինչ է սովը, դա աղես է: Վաղը աղես է լինելու... և ես կկասեցնեմ աղեսը, եթի որ ինքս ցանկանամ: (Բացատրում է մյուսներին): Ի վերջո այլ միջոց չունեմ ապացուցելու, որ ես ազատ եմ: Միշտ ազատ են մեկ որիշի հաշվն: Դա տիհան է, բայց և բնական: (Մի հայացք նետելով Մուսիսի կողմը): Նախանձի պահին գործի դրեք այդ միտքը և դուք կհամոզվեք: (Մտագրադ): Այմուամնայնիվ ինչ տգեղ է նախանձ լինելը: Տառապել սնապարծությամբ և երեակայությամբ: Տեսել սեփական կնոշդ... (Մուսիսը սեղմում է բռունքը և ցասումնալից բացում է բերանը խոսելու համար: Նրան կանխելով): Անուշ արեք, պարունաք: Տեղյա՞կ եք, որ մենք եռամդուն աշխատում ենք Հելիկոնի ենու: Մենք ճշտում ենք մի փոքրիկ պայմանագիր մահապատճի վերաբերյալ, որի մասին դուք կտեղեկացնեք մեզ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Եթե, երբեւ հարցնենք ձեր կարծիքը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Լինենք մեծահոգի, Հելիկոն: Բացահայտենք մեր փոքրիկ գաղտնիքները: Ուրեմն, երրորդ գլուխ, պարբերություն ։ ։ առաջին:

ՀԵԼԻԿՈՆ (Վեր է կենում և մեխանիկորեն արտասանում).— Մահապատճը ափոփում է և ազատում: Դա համբնդիմանոր է, ամրապնդող և արդար է, որքան իր իրագործման, նույնքան իր հապտակների մեջ: Մեռնում են, որովհետև մեղատլոր են: Մեղավոր են, որովհետև հպատակ են Կալիգուային: Քանի որ բոլորն են հպատակ են Կալիգուային, ուրեմն բոլորն ել մեղավոր են: Եվ նեռևանքն այն է, որ բոլորն ել մեռնում են: Միայն ժամանակի և համբերության հարց է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Ժիճաղեկով).— Ի՞նչ կարծիքի եք: Համբերություն, ի՞ր՝ ահա քեզ հայտնություն: Ուզո՞ւմ եք ձեզ մի բան ասեմ: Հենց այդ է ձեր մեջ, որ ամենից շատ է հիացնում ինձ: Այժմ, պարունաք, կարող եք գնալ: Ծերեան այլևս ձեր կարիքը չունի: Սակայն Կայետնիան թող մնա, Լեպիդիուսը, Օկտավիուսը, Ծերեան նույնապես: Ես կողենայի խորհրդակցել ձեզ հետ իմ հասարակաց տան կազմակերպման մասին: Դա ինձ մեծ հոգեւր է պատճառում: (Մյուսները հանդարտ դուրս են գալիս: Կալիգուան հայացքը հետեւմ է Մուսիսին):

ՇԵՐԵՍ.— Հրամանդ, Գայուս: Ի՞նչը կարգին չէ: Անձնակազմը վա՞տն է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ոչ, հասուցները լավ չեն:

ՄԵՐԵՍ.— Պետք է բարձրացնել տարիքները:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Մերեա, նորից կորցրեցիր լոելու առիթը: Հաշվի առելով քո տարիքը, այս հարցերը չեն կարող քեզ հետաքրքրել, հետևաբար չեմ հարցնում կարծիքը:

ՄԵՐԵՍ.— Ապա ինչո՞ւ ինձ կարգադրեցիր մնալ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Որովհետև շուտով կարիք կունենամ անկիրք կարծիք: (**Մերեան ես է քաշվում**):

ՇԵՐԵՍ.— Գայուս, եթե կարողանայի այդ մասին կրքու խոսել, ապա կասեի, որ պետք չէ դիպչել տարիքներին:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Բնական է, ինարկե: Բայց մեզ պետք է բարձրացնել հաճախորդների թիվը: Ես արդեն Կայեսոնիային բացարել եմ իմ պլանը, նա այդ ձեզ ցուց կտա: Իսկ ես գինի շատ խնեցի և քուն գալիս է: (**Նա պատկում է և փակում աչքերը**):

ԿԱՅԵՍՈՆԻՍ.— Լիովին պարզ է: Կալիգուլան ստեղծում է պարզաւորման նոր շքանշաններ:

ՄԵՐԵՍ.— Ես դրա մետք որուել առնչություն չեմ տեսնում:

ԿԱՅԵՍՈՆԻՍ.— Սակայն կա: Այդ պարզելք քաղաքացիական ներուի շքանշանն է, որ շնորհվում է քաղաքացիներից նրանց, ովքեր ամենից շատ կիամային Կալիգուլայի հասարակաց տունը:

ՄԵՐԵՍ.— Պայծառ միտք է:

ԿԱՅԵՍՈՆԻՍ.— Ես էլ այդ կարծիքին եմ: Մոռացել եմ ասել, որ շքանշանը արվում է յորաքանչյուր ամիս՝ հաճախումների սումբեռի հաշվառումից հետո: Այն քաղաքացին, որը տասներկու ամսվա ընթացքում շքանշան ձեռք չի բերի, կաքորվի, կամ կդատապարտվի մահվան:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ինչո՞ւ «կամ կդատապարտվի մահվան»:

ԿԱՅԵՍՈՆԻՍ.— Որովհետև Կալիգուլան ասում է՝ տարբերություն չկա, կարեռն այն է, որ քաղաքացին ինքը ընտրի:

ՄԵՐԵՍ.— Կեցցես: Պետական գանձարանն այսօր հարստանում է:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Եվ միշտ խիստ բարյական դիրքերից: Նկատի առեք: Ի վերջո նախընտրելի է ամրատանել այսաերթյունը, քան թե կեղերել առաքինությունը, ինչպես վարդում են հանրապետական հասարակության մեջ: (**Կալիգուլան կիսաքաց է անում աչքերը և**

նայում է ծեր Մերեային, որը մեկուսի հանում է մի փոքրիկ պըրվակ և խմում մի ուժակ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (պատկած).— Մերեա, ի՞նչ ես խմում:

ՄԵՐԵՍ.— Ապօմայիս համար է, Գայուս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (հետացնելով մյուսներին՝ գնում է դեպի Մերեան և սկըսում հոտուել նրա բերանը).— Ո՞չ, դա հակաթույն է:

ՄԵՐԵՍ.— Ո՞չ, ո՞չ, Գայուս: Կատակո՞ւմ ես: Գիշերները խեղդվում եմ և փաղուց ի վեր բուժվում եմ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ուրեմն վախենում ես, որ կթունավորվե՞մ:

ՄԵՐԵՍ.— Իմ ապօման...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ոչ, իրերն իրենց անուններով անվանենք: Դու վախենում ես, որ ես քեզ կթունավորեմ: Կասկածում ես ինձ, լրտեսում:

ՄԵՐԵՍ.— Ո՞չ, ո՞չ, երդվում եմ բոլոր ասովածներով:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դու ինձ կասկածում ես, մի տեսակ, դու ինձ չես վըստահում:

ՄԵՐԵՍ.— Գայուս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (կոպտորեն).— Պատասխանի՛ր ինձ, (**հաշվարկելով**) եթե դու հակաթույն ես ընդունում, որեւմն ինձ մղում ես քեզ թունավորելու դիտավորության:

ՄԵՐԵՍ.— Այո... ուզում եմ ասել... ոչ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Եվ այն բովեից, երբ մտածեցիր, որ ես որոշել եմ քեզ թունավորել, ամեն ինչ արեցիր, որպեսզի ընդդիմանաս իմ կամքին: (**Լուրջուն: Տեսարանի սկզբից Կայեսոնիան և Ծերեան գնացել էին քեմի եանամասը: Միազն Լեպիդոսն է անհանգիստ տեսքով հետևում երկխոսությանը**): Հետզիետև ավելի ստուզգ: Երկու ոճրագործություն: Եվ երկուսից էլ քեզ փրկություն չկա: Կամ չէի ուզում քեզ պատել, և դու ինձ անարդարացիրեն կասկածում ես, ինձ՝ քո կայսրին, կամ ուզում էի, և դու՝ միշտ ընդդիմանում ես իմ որոշմանը: (**Մի պահ Կալիգուլան գոհունակությանը զննում է ծերունուն**): Ապա, ասա, Մերեա՛, ի՞նչ կարծիքի ես այս տրամաբանության մասին:

ՄԵՐԵՍ.— Դա... շատ է խիստ, Գայուս, և չի համապատասխանում վերոհիշյալ դեպքին:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Եվ երբորդ ոճրագործությունը՝ դու կարծում ես, որ ես հիմար եմ: Լա՛վ լսիր ինձ: Այդ երեք ոճրագործություններից միայն մեկն է քեզ պատիվ բերում երկրորդը, որովհետև այն պահին, երբ դու գուշակեցիր իմ որոշումը և ընդդիմացար, դա նշանակում է, որ դու ըմբռաս ես: Դու ապատամք ես և ի վիճակի ես

քո ետևից տանելու մարդկանց: Դա լավ է: (Տխրոթյամբ): Մերեա՞, ես քեզ շատ եմ սիրում և դրա համար քեզ կրտապարտեմ քո երկրորդ հանցանքի համար և ոչ մյուսների: Դու կմտնեն քաշաբար, որովհետո դու ամսատամբեցիր: (Այս ամբողջ ճափի ընթացքում Մերեան ավելի ու ավելի է կծկում աթոռին հատած): Ինձ շնորհակալ մի եղիր, բնական է: Ահա, վերցրու: (Նա Մերեային մի սրբակ է տալիս և ասում սիրալիր): Խմիր այս թույնը: (Մերեան դառնացած՝ գլխով մերժման նշան է անում: Կալիգոլան համբերոթյունից դորս է գալիս): Դե՛, դե՛, վերցրո՞ւ: (Մերեան փորձում է փախչել, բայց Կալիգոլան, մոլեգնած, ցատկելով հասնում է նրան բեմի կենտրոնում, հրում, գցում մի ցածր աթոռի վրա և մի բանի վայրկան պայմարելոց հետո սրբակը խորում է նրա ատամների մեջ, այն ջարդում է բռուցքի հարվածներով: Մի բանի վայրկան ցնցվելով, դեմքը շրով և արյունով ողողված, Մերեան մեռնում է: Կալիգոլան վեր է կենում և մեխանիկորեն սրբում է ձեռքերը: Հետո շարունակում է խոսքն ողղելով Կայեստնիային և տալով նրան մի կտոր Մերեայի սրբակից): Սա ի՞նչ է, հակառ՞յն:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ (հանգիստ).— Ո՛չ, Կալիգոլա՛, դա դեղորայք է ասթմայի դեմ:

ԿԱԼԻԳՈՒՆ (նայելով Մերեային, մի պահ լուսթյունից հետո).— Նշանակություն չունի: Նույն բանն է, մի քիչ շուտ, մի քիչ ուշ... (Նա հանկարծ դորս է գալիս մտազբաղ՝ շարունակելով սրբել ձեռքերը):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՏԱՄԱՆՄԵՐՈՐԴ

ԼԵՊԻԴԻՈՒ (սարսափած).— Հիմա ի՞նչ պետք է անել:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ (անվրդով).— Նախ, կարծում եմ, պետք է դորս քերել դիակը: Շատ տգեղ է: (Ծերեան և Լեպիդիուսը դիակը քաշում են դեպի կողիները):

ԼԵՊԻԴԻՈՒ (Ծերեայից).— Պետք է արագ գործել:

ԾԵՐԵԱ.— 200 պետք է լինենք: (Ներս է մտնում երիտասարդ Սկիպիոնը: Նկատելով Կայեստնիային նա մի շարժում է անում ետքաշվելու համար):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՏԱՄԱՆՄԵՐՈՐԴ

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Արի այստեղ:

ԵՐԻՑԱՍՍԱՐԴ ՍԿԻՊԻՈՆ. — Ի՞նչ ես ուզում:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Մոտ արի: (Կզակը բռնելով՝ բարձրացնում է երիտասարդ Սկիպիոնի գլուխն և նայում նրա աչքերի մեջ: Մի պահ, սառնորեն): Նա սպանե՞ց հորդ:

ԵՐԻՑԱՍՍԱՐԴ ՍԿԻՊԻओՆ.— Այո:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Ասո՞ւմ ես նրան սպանել:

ԵՐԻՑԱՍՍԱՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Այո:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Ուզո՞ւմ ես նրան սպանել:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ (թղթելով նրա կզակը).— Իսկ ինչո՞ւ ես այդ մասին ինձ ասում:

ԵՐԻՑԱՍՍԱՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Որովհետո ոչ ոքից չեմ վախենում: Նրան սպանել, կամ սպանելու, երկուսն էլ միշոց են վերջացնելու: Բացի այդ, դու ինձ չես մատնի:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Ծիշտ ես, ես քեզ չեմ մատնի, բայց ես ուզում եմ քեզ մի բան ասել... ամելի ճիշտ, կուզեի խոսել այն լավագույնի հետ, որ կա քո մեջ:

ԵՐԻՑԱՍՍԱՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Այդ լավագույնը, որ կա իմ մեջ, իմ ատելությունն է:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Լսիր ինձ: Այն, ինչ պիտի քեզ ասեմ, դժվար է, բայց և ակնհայտ: Դա մի բան է, որին եթեն իսկապես հետևեին, այս աշխարհի միակ, վերջնական հեղափոխությունը կիրագործվեր:

ԵՐԻՑԱՍՍԱՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Դե ասա:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Դեռևս ոչ: Նախ մտովի պատկերացրու քո հորը, այլակերպված դեմքը, որի լեզուն պոկեցին: Մտովի տես արյունով լցված այդ բերանը և այն տանջանար կենդանու ճիշը:

ԵՐԻՑԱՍՍԱՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Այո:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Հիմա էլ մտովի տես Կալիգոլային:

ԵՐԻՑԱՍՍԱՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ (համակ ատելոթյամբ).— Այո:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Հիմա լսիր, փորձիր նրան հասկանալ: (Նա դորս է գալիս՝ թղթելով երիտասարդ Սկիպիոնին շփոթության մեջ: Մըտնում է Հեղիկոնը):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՏԱՄՆԵՐԵՁԵՐՈՐԴ

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Կալիգուան վերադառնում է: Պուտ, չե՞ր ցանկանա զնալ ուտելու:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻՈՆ.— Հելիկոն, օգմիր ինձ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Վտաճքավոր է աղավնյակս, հետո պոեզիայից ես ոչինչ չեմ հասկանում:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻՈՆ.— Դու կարող ես օգնել ինձ: Դու շատ բան գիտես:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ես գիտեմ, որ օրերը անցնում են, և որ պետք է շտապել լավ ուտել: Գիտեմ նաև, որ դու կարող ես Կալիգուային սպանել... և այդ արարքին նա վաստ աշխով չի նայի: (Մտնում է Կալիգուան, Հելիկոնը դուրս է գալիս):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՏԱՄՆՉՈՐԾԵՐՈՐԴ

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Հը, դո՞ւ ես: (Նա մի պահ կանգ է առնում, առևս մտածում է, թե ինչ դիրք ընդունել): Վաղուց քեզ չեմ ասել: (Դանդաղ գնալով դեպի նա): Ի՞նչ ես անում: Շարունակո՞ւմ ես գրել: Կարո՞ղ ես ինձ ցույց տալ քո վերջին քայլակները:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻՈՆ (կաշկանդված, ատելությամբ մի այլ զգացմունքի միջնորդ).— Ես գրել եմ պրեմիներ, Կեսար:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ի՞նչի՞ մասին:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻओՆ.— Զգիտեմ, Կեսար, ընության մասին, գուցե: ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (ավելի հանգիստ).— Գեղեցիկ թեմա է և ընդարձակ:

Ինկ բնությունը քեզ ի՞նչ է արել:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ (զգաստանալով, հեղմանակ և չար տոնով).— Նա ինձ սփոփում է Կեսար շինելուն համար:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այդպես որեմն, արդուր նա կկարողանա՞ր ինձ սփոփել, որ ես Կեսար եմ:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ (նոյն տոնով).— Արդարն նա ավելի խոր վերքեր է բուժել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (անսովոր պարզությամբ).— Վե՞րը: Զարությամբ ես խոսում: Օրովհետև սպանել եմ քո Բո՞րը: Մինչդեռ եթե իմանայիր, թե որքան միշտ է այդ բառը, վե՞րը: (Փոխելով տոնը): Միայն առելություն է, որ մարդկանց խելացի է դարձնում:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ (կրպտորեն).— Բնության մասին քո հար-

—400—

ցին եմ պատասխանել: (Կալիգուան նատում, նայում է Սկիպիոնին, հետո հանկարծ բռնում է նրա ձեռքերը և թափով նրան քաշում դեպի իր ծնկները, հետո երկու ձեռքով բռնում է նրա գուլը):

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Արտասանիր քո պոեմը:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Ոչ, խնդրում եմ, Կեսար:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ինչո՞ւ:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Ինձ մոտ չէ պոեմը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Իսկ չե՞ս հիշում:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Ոչ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Գոնե բրվանդակությունը ինձ ասա:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ (միշտ բիրտ, կարծես թե ափսոսելով).— Ես գրել եմ...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այլո՞:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Ոչ, չգիտեմ...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Փորձիր հիշել:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Ես գրել եմ որոշակի կապի մասին, նոյնի...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (ընդհատելով նրան, խորհրդավոր տոնով).— ... նոյի և մեր միջնե:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ (զարմացած տատանվում է և շարունակում).— Այլո, մոտավորապես...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Շարունակիր:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Եվ հոոմնական բլուրների, նրանց որպագծի, և վաղանցող, տապալող հանդարտոթյան մասին, որ բերում է երեկոն իր հետ...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դեղձանիկների ճիշի մասին կանաչ երկնքում:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ (հետզհետեւ մերքուստ տեղի տալով).— Այլո, դրա մասին հույնապես:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Հետո՞:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Եվ այդ զմայլելի պահին, երբ երկինքը դեռևս լեցուն է արևի ուկով, հանկարծ անսպասելիորեն նոճվում է՝ մի ակնթարթ մեզ ցույց տալով իր մյուս դեմքը՝ պապդուն աստղերով լի:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Եվ ծխի հոտի, ծառերի, ջրերի մասին, որոնք հյուսվակում իրար, հողից ձգվում են դեպի գիշերը:

ԵՐԻՏԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ (ինքնամոռացմամբ).— Եվ ճպուների ճիշի

—401—

մասին, նվազող շոգի, շների, վերջին կառքերի անհվաների աղմուկի և երկրագործների կանչերի մասին...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Եվ ներձիների ու ձիթնեների սովերում ընկրմված ճանապարհների...

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻՈՆ.— Այո, այո, այդ բոլորի, բայց դու ինչպէս այդ խմացար:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (Երիտասարդ Սկիպիոնին սեղմելով իր կրծքին).— Զգիտեմ, գուց շնորհիվ նրա, որ մենք երկուս էլ սիրում ենք միևնույն ճշմարտությունը:

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻՈՆ (գրոխը բարցնելով Կալիգուլաի գրելով).— Նշանակություն չունի, քանի ամեն ինչ իմ մեջ փոխվում է սիրո:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (շարունակելով շոյել).— Դա մեծահոգի մարդկանց առաքինությունն է: Ակիսիոն, եթե գոնե նվազագույնս կարողանայի ներթափանցել քո մաքրության մեջ: Ես շատ լավ եմ ճանաչում կյանքի հանդեպ ունեցած իմ կրքի ոժը: Այն երեք չի հագենա բնությամբ: Այդ դու չես կարող հասկանալ, որովհետև դու մի այլ աշխարհից ես: Դու ամբիծ ես բարության մեջ, ինչպես որ ես՝ չարության:

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻओՆ.— Ես կարող եմ հասկանալ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ոչ, չես կարող, այդ բանը իմ մեջ, այդ լիճը լուրջան, այդ խոտերը փտած... (Հանկարծակի փոխելով տոնը): Քո պունը պետք է գեղեցիկ լինի: Բայց եթե հարցնում ես կարծիքս...

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ (նոյն տոնով).— Այո:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Նրանք պետք է ցողվեն արյամբ, նրանց արյունն է պակասում... (Սկիպիոնը ընկրկում է հանկարծակի և սարսափով նայում է Կալիգուլային: Ետ-ետ զնալով նա խոսում է խոյ ձայնով, լարված նայելով Կալիգուլային):

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Օ՛ հրե՛շ, գարշելի՛ հրեշ, նորից խաղացիր: Խաղում էիր, չէ՞: Եվ գոն ես քեզանից:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (մի քիչ տխուր).— Ծշմարտություն կա քո ասածի մեջ: Խաղում էի:

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Ինչ նենգ և արյունոտ սիրու դու պետք է ունենաս: Որքան չարություն և ատելություն պետք է քեզ տանջեն:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (մեղմորեն).— Լոի՛ր, նիմա:

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Որքան եմ խղճում քեզ և որքան ատու:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (գալրությով).— Լոի՛ր:

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Ինչ պիղծ միայնություն է քոնք:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (պայթելով նետվում է նրա վրա, բռնում է նրա կոկորդից և սկսում ցնցել).— Միայնություն: Դու գիտե՞ս ինչ բան է միայնությունը, բայց ո՞րը: Ա՛, դու չգիտես, որ միայնակ երբեք չենք լինում: Ամենուրեք անցյալի և ապագայի ծանրությունն է մեզ ուղեկցում: Մարդկանց, որոնց սպանել են, մեզ ենտ են: Բայց դու դեռ հեշտ է տանել: Իսկ նրանց, որ սիրել ենք և նրանց, որ չենք սիրել, որ մեզ են սիրել, ափսոսանքը, ցանկությունը, դասնությունը և մեղմությունը, անառակները և ասովածների պանթեոնը... (Նա ետ է բաշվում դեպի իր տեղը): Միայնակ, այս երեւ, գոնե այդ որդվականներով թունավորված միայնության փոխարեն, որն իմն է, կարողանայի ճաշակել ճշմարիտը, լուրջունը և ծանի սոսակիր: (Նստում է ոժասպառ): Միայնություն: Ո՛չ, Ակիսիոն: Միայնություն, որը հագեցած է ատամների կրծոցով, որը տակալին արձագանքն է աղմուկի և կորած կանչերի: Կամանց կողքին, որոնց շոյում եմ, եթե գիշերը ծածկում է մեզ, զգում եմ անշատված մարմինս, վերջապես հագեցած ու վերագտնում եմ ինքու ինձ կյանքի և մահվան անջրպեսում: Միայնությունս ամրողութին լցվում է իմ կողքին ընկրմված կնոջ թևատակի տարփակի դառը բույրով: (Կապիգուլայի տեսքը հոգեած է, ոժասպառ: Երկար լըռություն: Երիտասարդ Սկիպիոնը անցնում է Կալիգուլայի ետեւից և տատանվելով մոտենում է: Նա ձեռքը դնում է նրա ոսին, իսկ Կալիգուլան, առանց շրջվելու, ձեռքը դնում է Սկիպիոնի ձեռքին):

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Բոլոր մարդիկ մի որովն մեղմություն ունեն կյանքում: Դա նրանց օգնում է շարունակել ապրել, և եթե իրենց զգում են ոժասպառ, միշտ ապավինում են դրան:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ճշմարիտ է, Ակիսիոն:

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Մի՛թե քո մեջ չկա որևէ մի բան, նման արտավելու ցանկությանը, լուր սպաստանի:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Կա, սակայն:

ԵՐԻԾԱՍՍՐԴ ՍԿԻՊԻଓՆ.— Եվ ո՞րն է դա:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (անշտապ).— Արհամարհանքը:

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Մինչ վարագույրի բարձրանալը լսվում է սիմբալների և թմրուկների ձայնը: Վարագույրը բացվում է և երևում է շքերթի տեսարան: Կենարունում մի վրան, որի առջև զտավում է մի փոքր բեմ, որ կանգնած էն Հեղիկոնը և Կայեստնիան: Երկու կողմում կան սիմբալներ: Աթոռների վրա մեջքով դեպի հանդիսատեսը նստած էն մի քանի պատրիկներ և երիտասարդ Սկիփիոնը:

ՀԵԼԻԿՈՆ (արտասանելով շքերթային տոնով).— Մոտեցեք, մոտեցեք: Մեկ անգամ ևս աստվածները երկիր են իշել: Գայուս, կեսար և աստված, որն անվանում են Կալիգուլա՝ ընդունեց մարդկային կերպարանը: Մոտեցեք, ողորմելի մահկանացուներ: Սուրբ հրաշքը կատարվում է մեր աշքի առաջ: Հատուկ մենաշնորհով օժտված Կալիգուլայի արքայության աստվածային գաղտնիքները տեսանելի են դառնում բոլորին: (**Սիմբալ:**)

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Մոտեցեք, պարոնայք, երկրպագեք և նվիրեք ձեր հշխարքը: Այսօր բոլորին հնարավորություն է տրվում օգտվել երկային խորհրդից: (**Սիմբալներ:**)

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Օլիմպիան և իր կոլիսաները, իր դավերը, իր հողաբարձրը և իր արցունքները: Մոտեցեք, մոտեցեք: Ահավասիկ ամբողջ ճշմարտությունը ձեր աստվածների մասին: (**Սիմբալ:**)

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Երկրպագեք և տվեք ձեր հշխարքը: Մոտեցեք, պարոնայք: Ներկայացումը սկսվելու է: (**Սիմբալներ, ստրոկերը վազվում են՝ զանազան իրեր բերելով բեմ:**)

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ճշմարտության տախակորիչ վերակազմության երթևէ չեղած իրարանցում: Աստվածային իշխանության փառավոր հանդերձանքը բերված է աշխարհ: Չափից դուրս և նաև աշխատին զվարություն: Ծա՛նք: (**Ստրոկերը վատում են հոնական հորը:**) Ուրո՞ւմ: (**Գլորում են քարերով լի տական:**) Ծակատագիրը ինքն իր հաղթական երթի մեջ է: Մոտեցեք, հիացեք: (**Նա քաշում է վարագույրը և Կալիգուլան Վեներայի խեղկատակ տարազով հայտնվում է պատվանդանի վրա:**)

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (սիրալիր).— Այսօր ես Վեներա եմ:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Երկրպագությունը սկսվում է, խնարհվեցեք (բոլոր խնարհվում են, բացի Սկիփիոնից) և կրկնեք ինձանից հետո

սրբազն աղոթքը ուղղված Կալիգուլա-Վեներային: «Աստվածունի ցավերի և պարի...»:

ՊԱՏՐԻԿՆԵՐ.— «Աստվածունի ցավերի և պարի...»:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— «Ծնված աղի և փրփրադեզ ալիքներից ամբողջովին կաշուն և դառը, աղի և փրփուրի մեջ...»:

ՊԱՏՐԻԿՆԵՐ.— «Ծնված աղի և փրփրադեզ ալիքներից ամբողջովին կաշուն և դառը, աղի և փրփուրի մեջ...»:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— «Դու, որ նման ես ծիծադի և ափսոսանքի»:

ՊԱՏՐԻԿՆԵՐ.— «Դու, որ նման ես ծիծադի և ափսոսանքի»:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— «... Քենի և խոյանքի...»:

ՊԱՏՐԻԿՆԵՐ.— «... Քենի և խոյանքի...»:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— «... Սովորեցրու մեզ անտարբերություն, որը ծնում է հեշտանքը...»:

ՊԱՏՐԻԿՆԵՐ.— «... Սովորեցրու մեզ անտարբերություն, որը ծնում է հեշտանքը...»:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— «... Ուսուցանիր մեզ այս աշխարհի ճշմարտությունը՝ որի էությունը չունենալի է...»:

ՊԱՏՐԻԿՆԵՐ.— «... Ուսուցանիր մեզ այս աշխարհի ճշմարտությունը, որի էությունը չունենալի է...»:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— «... Եվ շնորհիր մեզ ուժը ապրելու այս խրոխու ու անզուգական ճշմարտության բարձրությամբ...»:

ՊԱՏՐԻԿՆԵՐ.— «... Եվ շնորհիր մեզ ուժը ապրելու այս խրոխու ու անզուգական ճշմարտության բարձրությամբ...»:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Դադար:

ՊԱՏՐԻԿՆԵՐ.— Դադար:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ. (նորից շարունակելով).— «... Համակիր մեզ քո շնորհենք ապուկ, ափոիր մեր դեմքին քո անաշատ անգեռությունը, քո ատելությունը լիովին անկորմնապահ: Պարզիր մեր առջև քո ձեռքերը լի ծաղիկներով և սպանություններով»:

ՊԱՏՐԻԿՆԵՐ.— «... քո ձեռքերը լի ծաղիկներով և սպանություններով...»:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— «Ժողովիր քո մոլորազ զավակներին: Ընդունիր ըրանց քո անտարբեր և ցավուտ միրու ապաստանու: Տոր մեզ քո անեկութ կրքերը, քո ցավերը զերծ բանականությունից և քո զվարությունները անապագա...»:

ՊԱՏՐԻԿՆԵՐ.— «... քո զվարությունները անապագա...»:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ. (շատ բարձր ձայնով).— Դու, որ այնքան ունայն ես, և այնքան հրաբոց, տմարդի, և այնքան երկրային, արքեցրու մեզ

քո համազրության գինով և հագեցրու մեզ ընդմիշտ քո ու ու աղտոտված սրբում»:

ՊԱՏՌԻԿՆԵՐ. — «Արքեցրու մեզ քո համազրության գինով և հագեցրու մեզ ընդմիշտ քո ու ու աղտոտված սրբում»: (Եթե պատրիկները արտասանում են վերջին նախադասություններ, Կալիգոլան, որ մինչ այդ անշարժ էր, փնչում է կորովաձայն):

ԿԱԼԻԳՈՒՆՆ. — Ընդունելի է, զավակներու, ձեր բաղձանքները լսելի լիինեն: (Նա ծառապատճեկ նստում է իր պատվաճերին: Մեկառմեկ պատրիկները խոնարհվում են և իրենց նշխարքները զցում պեսակի մեջ: Նախ շարվում են աջ կողմում և ապա անհետանում: Վերջին պատրիկը շփոթված մոռանում է զցել նշխարքը և ես է քաշվում: Բայց Կալիգոլան մի ոստյունվ ոտքի է կանգնում): Սպասի՛ր, զավակս, արի այստեղ: Երկրագելը լալ է, բայց հարստացնելը ավելի լալ: Ծնորհակալություն: Ամեն ինչ կարգին է: Եթե աստվածները չունենային մեկ այլ հարստություն, բան մահկանացուների սերը, նրանք կիմերին այնքան աղքատ, որքան խեղճ Կալիգոլան ինքը: Եվ այժմ, պարունայք, դոք կարող եք գնալ և բաղաքում տարածել զարմանալի հորաշի լուրջ, որին ձեզ շնորհ էր արված մասնակցել՝ դոք տեսաք Վեներային, մի բան, որ կոշվում է տեսնել սեփական աշքերով, և Վեներան ինքը խոսեց ձեզ հետ: Գնացեք, պարունայք: (Պատրիկների անցուդարձ): Մի վայրկյան, դուրս զալուց անցեք ձախ միջանցքով: Աջում ես կարգել եմ պահակներ ձեզ սպանելու համար: (Պատրիկները դորս են գալիս հապճեադրեն և խոնվելով: Ստրուկներն երաժիշտներն անհետանում են):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՅԻԿՆԵՐ ՄԱՏՈՎ ՍՊԱՏԱՆՈՒՄ Է ՍԿԻՖԻՈՆԻՆ:

ՀԵԼԻԿՈՆ. — Նորից որպես անարխիատ հանդես եկար, Սկիփիոն: Սկիփիոն (Կալիգոլային). — Դու անարգել ես աստվածներին, Գայ'ու:

ՀԵԼԻԿՈՆ. — Դա ի՞նչ է նշանակում:

ՍԿԻՓԻՈՆ. — Հողը արյունոտելուց հետո, պղծում ես երկինքը:

ՀԵԼԻԿՈՆ. — Այս երիտասարդը պաշտում է վերամբարձ ոճը: (Նա գնում է պատկերու բազմոցին):

ԿԱՅԵՍՈՆԻՆ. (Խաղաղ). — Ինչ համարձակ ես, տղա՛: Այս բոպեին

Հոռմում սպանում են մարդկանց շատ ավելի անմեղ ճառերի համար:

ՍԿԻՓԻՈՆ. — Որոշել եմ ճշմարտությունն ասել Գայուսին:

ԿԱՅԵՍՈՆԻՆ. — Անա, Կալիգոլա, դա էր պակասում քո թագավորությանը, մի գեղեցիկ բարդական կերպար:

ԿԱԼԻԳՈՒՆՆ. (Խետաքրքրվելով). — Ուրեմն դու հավատո՞ւմ ես աստվածներին, Սկիփիոն:

ՍԿԻՓԻՈՆ. — Ոչ:

ԿԱԼԻԳՈՒՆՆ. — Եմ հասկանում, ապա ինչո՞ւ այդքան դյուրագրգիռ ես աստծուն ուղղված անարգանքները հայտնաբերելիս:

ՍԿԻՓԻՈՆ. — Կարող եմ ժխտել մի բան, առանց հավաստիացնելու ինձ, որ պարտավոր եմ կելտունել այն, կամ զրկել որիշներին դրան հավատալու իրավունքից:

ԿԱԼԻԳՈՒՆՆ. — Համեստություն է սա, իսկական համեստություն: Օ՛, սիրելի Սկիփիոն, որքան գոհ եմ, որ այդպիսին ես դու: Եվ նախանձում եմ, գիտե՞մ... քանի որ սա միակ գրադմոնքն է, որ գուցե երբեք չեմ ճաշակի:

ՍԿԻՓԻՈՆ. — Այդ ինձ չես ճախանձում, այլ իրենց՝ աստվածներին:

ԿԱԼԻԳՈՒՆՆ. — Եթե ճիշտն ուզում ես իմանալ, դա կմնա որպես իմ թագավորության մեծագույն գաղտնիք: Այս, ինչի համար կարող են ինձ հանդիմանել, դա թերևս այն է, որ մի փոքր առաջադիմել եմ իշխանության և ազատության բնագավառուն: Նա, ով իշխանություն է սիրում, աստվածների մրցակցությունը անհրադուր է նրան: Ես ոչնչացրել եմ այդ: Ապացուցի այդ պատիր աստվածներին, որ մարդ, եթե կամք ունի, կարող է գործածել նրանց ծիծաղելի արթևար՝ առանց աշակերտելու:

ՍԿԻՓԻओՆ. — Հենց դա է անարգանքը, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒՆՆ. — Ո՛չ, Սկիփիոն, դա պայման տեսություն է: Պարզապես ես հասկացա, որ կա աստվածներին հավասարվելու միայն մի ձև: Պետք է լինել այնքան անգութ, որքան նրանք են:

ՍԿԻՓԻओՆ. — Բավական է դառնալ բռնակալ:

ԿԱԼԻԳՈՒՆՆ. — Բռնակալն ի՞նչ է:

ՍԿԻՓԻଓՆ. — Կույր հոգի:

ԿԱԼԻԳՈՒՆՆ. — Ոչ միշտ, Սկիփիոն, բռնակալը մարդ է, որ զոհարդում է ժողովրդին հանուն իր գաղափարների կամ իր փառախրության: Ես գաղափարներ չունեմ, և հետամուռ չեմ մեծապատվության ու իշխանության: Եթե բանեցնում եմ ոժը, դա լոկ միայն փոխատուցում է:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Ինչի՞:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Աստվածների անմոռյան և նրանց ատելության:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Աստեղությունը չի հատոցվում ատելությամբ: Բունակալությունը եկը չէ: Ես միայն մի ձև գիտեմ աշխարհի թշնամությամբ փոխառուցելու:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Եվ ո՞րն է այդ:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Աղքատությունը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (մաքրելով եղուգները). — Պետք է, որ այդ էլ ճաշակեմ:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Մինչ այդ շատ մարդիկ են շորջ մեռնում:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Իրականում շատ թի, Սկիպիոն: Գիտե՞ս որքան պատերազմներ եմ մերժել:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Ո՞չ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Երեք: Եվ գիտե՞ս ինչու եմ մերժել:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Որպինեան դու թքել ես Հռոմի մեծության վրա:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Ո՞չ, որպինեան ես հարգում եմ մարդկային կյանքը:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Ծաղրո՞ւմ ես, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Ավելի ճիշտ ես ավելի հարգում եմ կյանքը, քան թե նվաճելու իդեալը: Բայց ճշմարիտ է նաև, որ կյանքն ընդհանրապես չեմ հարգում ավելի, քան իմ սեփականը: Եվ երեւ սպանելը հեշտ է ինձ համար, ապա մեռնելն էլ դժվար չէ: Ո՞չ, որքան շատ եմ մտորում, ավելի եմ համոզվում, որ ես բռնակալ չեմ:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Ինչ կարևոր է, երբ դա մեզ թանձ է նատում, ինչպես եթե իրոք լինեիր:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Փոքր ինչ անհամբեր). — Եթե կարողանայիր հաշվել, կիմանայիր, որ ամենախելացի բռնակալի ամենափոքր պատերազմն անգամ հազար անգամ ավելի թանձ կնատեր, քան իմ երեւակալության քմահանույթները:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Բայց գոնե հասկանալի կիմեր, և հիմնականը հասկանելն է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Ծակատագիրը անհար է ընթեռնել: Եվ դրա համար է, որ դարձեցի ինձ ճակատագիր և ընդունեցի աստվածների անմիտ ու անհասկանալի տեսքը: Հենց այդ է, որ ընկերներդ թիշ առաջ սովորեցին երկրպագել:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Եվ հենց այդ է անարգանքը, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Ո՞չ, Սկիպիոն՝, դա դրամատիկական արվեստ է: Բոլոր մարդկանց սխալը թերհավատությունն է թատրոնի համդես: Եթե դա չիներ, նրանք կիմանային, որ յուրաքանչյուրին թույ-

լատրիտմ է խաղալ երկնային ողբերգություններ և դատնալ սպաված: Բավական է, որ սիրող քարացնեն:

ՍԿԻԴՈՒՆ. — Գուցե, իսկապես, Գայո՞ւ: Բայց երեւ դա ճիշտ է, կարծում եմ, որ արել ես այն, ինչ անհրաժեշտ է, որ մի օր շորջ մարդկային աստվածների լեգեններ բարձրանան՝ իրենց հերթին անգութ, դաման և արյան մեջ խեղդեն քո վայրկենական աստվածությունը:

ԿԱՅԵՑՍՈՒՆԻԱ. — Սկիպիոն:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (սաստող կոպիտ ձայնով). — Թո՞ղ, Կայստնիա՛: Դու չգիտես, թե որքան ճիշտ ես ասում: Ակիսիո՞ն, այս, արել եմ այն, ինչ անհրաժեշտ էր: Դժվարությամբ եմ պատկերացնում այն օրը, որի մասին խոսում ես: Բայց որեւմն երազում եմ այդ օրը: Եվ բոլոր դեմքերը, որոնք առաջանում են գիշերվաս խավարում ատելություննեց և անից այլակերպված դիմագծերով, ի դեռ սրանչացած ճանաչում եմ միակ աստուն, որին պաշտում եմ այս աշխարհում՝ թշվառական և թուլամիտ, ինչպես սիրող մարդկային: (**Գրգոված**): Իսկ հիմա կորիր: Շատ խուեցիր: (**Փոխելով տոնը**): Դեռ պետք է ուոքերի մատները ներկեն: Շտապ է: (**Բոլորը դուրս են գալիս, բացի Հելիկոնից, որը պատվում է Կալիգուլայի շորջը, իսկ վերջինս զբաղված է ուոքերի խնամքով**):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Հելիկոն:

ՀԵԼԻԿՈՆ. — Այո՞:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Աշխատանքդ առաջ գմո՞ւմ է:

ՀԵԼԻԿՈՆ. — Ի՞նչ աշխատանքը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Ինչպե՞ս... լուսինը:

ՀԵԼԻԿՈՆ. — Սոսաշտիմում է: Համբերության հարց է: Բայց կցանկանայի խոսել քեզ հետ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Գուցե համբերություն կունենամ, բայց ոչ մեծ: Պետք է արագ գործել, Հելիկո՞ն:

ՀԵԼԻԿՈՆ. — Ես քեզ ասել եմ կանեմ ամեն ինչ: Բայց նախ լուրջ հարցեր կան, որոնց մասին քեզ տեղյակ պիտի պահեմ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Կարծես թե չի լսե). — Նկատի ունեցիր, որ ես նրան արդեն տիրել եմ:

ՀԵԼԻԿՈՆ. — Ո՞ւմ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Լուսնին:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Այս, ինարկեն: Բայց զիտե՞ս, կյանքիդ դեմ դավեր են նյոթում:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Նոյնիսկ լիիվ տիրել եմ նրան, ճիշտ է, երկու կամ երեք անգամ միայն, բայց և աղնակես տիրել եմ նրան:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Վաղոց է, որ փրձում եմ քեզ հետ խոսել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Անցած ամուսն էր: Այն ժամանակից ի վեր, երբ այգու պյուների վրա նայում էի նրան ու շոյում, վերջապես նա ինձ հասկացավ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Վերջ տաճք այդ խաղին, Գայո՞ւս: Եթե չես ուզում ինձ լսել, միննույն է, իմ դերը խոսելն է: Ավելի վատ քեզ համար, եթե չես:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Չարունակ զբաղված ոսքի եղունգները կարմրացնելով).— Այս ներկը որակ չունի: Բայց նորից անցնենք լուսնին: Մի գեղեցիկ օգոստայան զիշեր էր: (**Հելիկոնը դժոռն շրջվում է, մնալով լուս ու անշարժ**): Լուսինը սկզբում չեմ ու չում արեց: Ես արդեն պատկել էի: Հորիզոնի վրա նա սկզբում երևում էր լիիվ արյունու: Հետո սկսեց բարձրանալ, հետզհետեւ ավելի սահուն, անող արագությամբ: Որքան բարձրանում էր, այնքան ավելի պազճան էր դառնում: Նա դարձավ կարծես մի կաթնաթոր լճակ, զիշերվա մեջ լեցուն կայծկլտացող աստղերով: Ապա նա հասար ինձ իր շերմությամբ, քերուշ, թերև ու մերկ: Անցավ սենյակի շեմը և վստահ դանդաղությամբ հասավ իմ անկողնուն, ասենց Շերու ու ինձ հեղեղեց իր ժայռներով, իր լոյսով: Դրավ, այս ներկը անորսկ է: Բայց տեսնո՞ւմ ես, Հելիկոն, կարող եմ ասել, առանց ինձ գովելու, որ ես նրան տիրել եմ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ուզո՞ւմ ես ինձ լսել և իմանալ, թե ինչ է քեզ սպառնում:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Ակենուն նայում է նրան).— Ես միայն լուսնն եմ ուզում, Հելիկոն: Նախապես զիտեմ, ինչն է ինձ սպառնու: Դեռևս չեմ սպառել այն ամենը, որ կարող է ինձ կյանքի կոչել: Ահա ինչու լուսնն եմ ուզում: Շերեսս այստեղ, մինչև որ չգտնես լուսինն ինձ համար:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ուրեմն ես կեատարեմ իմ պարտականությունը և կասեմ իմ ասելիքը: Քո դեմ դավադրություն են նյոթում: Շերեան կազմակերպիչն է: Ես պատահարար գտել եմ այս մուհատախտակը, որը քեզ կասի հիմնականը: Դեռու եմ այստեղ: (**Հելիկոնը մոմատախտակը դնում է արռողներից մեկին և դորս զալիս**):

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ուր ես գնում, Հելիկոն:

ՀԵԼԻԿՈՆ (Չեմքին կանգնած).— Քեզ համար լուսին փնտրելու:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԶՈՐՈՐԴ

Կամացուկ բակում են դիմացի դուռը, Կալիգուլան հանկարծ շրջվում է և նկատում ծեր պատրիկին:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (Խատանվելով).— Թույլ կտաք, Գայո՞ւս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Կտրուկ).— Այս, մտեք: (**Նայերով նրան**): Դե, սիրու միկա, նորից գալիս ես Վեներային տեսնելո՞ւ:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Ոչ, դրա նամար չե: Թո՞ւ, օ՛ ոչ, ներողություն, Գայո՞ւս... ուզում եմ ասել... Դու զիտես, որ քեզ շատ եմ սիրում... և հետո ես միայն ցանկանում եմ խաղաղ ավարտել իմ ծերության օրերը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Շտապենք, շտապենք:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Այս, լավ: Վերջապես... (**Չատ արագ**), շատ լորջ դրություն է, ահա ամենը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ո՛չ, ոչինչ էլ լորջ չե:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Հապա ի՞նչ է, Գայո՞ւս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ինչի՞ մասին ենք խոսում, սիրունի՞կս:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (Նայում է շորջը).— Այսինքն... (**Եա երկմտում է և միանգամից, կարծես պայցելով, ասում**): Դավադրություն քո դեմ...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Տեսա՞ր, ես ասում էի, չե՞ն, ամեննին էլ լորջ բան չե:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Գայո՞ւս, ուզում են քեզ այսանել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Մոտենում է ծեր պատրիկին ու բռնում նրա ուսից).— Գիտե՞ս ինչու չեմ կարող քեզ հասկառալ:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (Այնպիսի շարժում անելով, կարծես պիտի երդվի).— Երդվում եմ աստվածներով, Գայո՞ւս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Կամաց-կամաց երեզվ նրան դեպի դուռը).— Մի երդվի, հատկապես մի երդմիր: Ավելի շուտ լիիր: Այն, ինչ ասում ես, եթե ճիշտ է, ապա պիտի կարծեմ, որ դավանանում ես ընկերներիդ, ճիշտ չե՞ն:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (Փոքր-ինչ շփոթված).— Այսինքն, Գայո՞ւս, իմ սերը քո համեստավ...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Եռվան տոնով).— Չեմ կարող դրամ հավատալ: Այնքան եմ գարշել թուլամորթությունից, որ երբեք չեմ կարող ինձ զալի, չսպառել դավանանին: Ես լավ զիտեմ զինող: Անկասկած, դու չես ուզում ոչ դավանանել, ոչ մետնել:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Անկասկած, Գայո՞ւս, ամեկասկած:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Տեսնո՞ւմ ես, որ իրավունք ունեի քեզ շհավատավ: Դու բուլամորթ չես, այդպես չե՞ն:

ԾԵՐ ՊԱՏՌԻԿ.— Օ՛, ոչ...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ոչ էլ դավաճան:

ԾԵՐ ՊԱՏՌԻԿ.— Անկասկած, Կեսար:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Հետևաբար չկա և դավադրություն: Աս՝, դա կատա՞կ էր միայն:

ԾԵՐ ՊԱՏՌԻԿ (ինքնատիրապետումը կորցրած).— Կատակ, մի պարզ կատակ...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ոչ ոք չի ուզում ինձ սպանել, ճի՞շտ է:

ԾԵՐ ՊԱՏՌԻԿ.— Ոչ ոք, իհարկե, ոչ ոք:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (ծանր շնչեղով, ապա հանդարտ).— Ուրեմն չքվիր, սիրունիկ: Ազնիվ, պատվավոր մարդն այս աշխարհում այնքան հազվագյուտ կենդանի է, որ չեմ կարող երկար տանել նրա ներկայությունը: Դեռք է մենակ մնամ, որպեսզի ըմբոշինեմ այդ նշանավոր ակնթարթը:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Կալիգուլան մի պահ իր տեղից դիտում է մոմատախտակը: Վերցնում է ու կարդում: Մաեր հոգոց հանձեղվ կանչում է պահակին:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այստեղ թեր Շերեային: (Պահակը դուրս է գալիս): Մի րոպէ: (Պահակը կանգ է առնում): Կրերես պատվավոր ձևով: (Պահակը դուրս է գալիս): (Կալիգուլան անհանգիստ քայլում է, հետո ողղվում դեպի հայելին): Դու որոշել էիր խոհեմ լինել, ապո՛չ: Բայց պետք է գիտենալ, մինչև որ աստիճան: (Հեզնանքով):

Եթե քեզ մատուցեին լուսինը, ամեն ինչ կփոխվեր, այդպես չէ: Անհնարը կրտանար հնարին և միամգամից հանկարծ ամեն ինչ այլ կերպարներ կրնդուներ: Ինչո՞ւ չէ, Կալիգուլա: Ո՞վ կարող է այդ իմանալ: (Նա նայում է իր շուրջը): Կամաց-կամաց շուրջս մարդիկ նվազում են: Հետաքրքիր է: (Ուղղում է խոսքը հայելուն, խոզ ձայնով): Մասի մասին եւնից և շուրջս դատարկվում է: Նոյնիսկ եթե ինձ մատուցեին լուսինը, ես այլև ես կանգնել չի կարող: Նոյնիսկ եթե մեռածները հարություն առնեին, և վայելին արևի շոյանը, միևնույն է, վերջ չեր տրվի սպանություններին: (Մոլեգնած): Տրամաբանություն, Կալիգուլա՛, պետք է հետևել տրամաբանությանը: Խշանություն մինչև վերջ: Ծառայել նրան մինչև վերջ: Ետ կանգնել այնժամ անհնար է: Եվ

պետք է շարունակել ընդհուպ մինչև սպառում: (Ներս է մտնում Շերեան):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՎԵՅՏԵՐՈՐԴ

Կալիգուլան փովել է իր բազմոցին, վերարկուի մեջ փաթաթված: Թվում է, նա ուժապատ է:

ԾԵՐԵՍ.— Դու ինձ կանչել ես, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (թույլ ձայնով).— Այո, Շերեա՛... Պահակնե՛ր, շահեր բերե՛ք: (Լուրջուն):

ԾԵՐԵՍ.— Կարեւոր բա՞ն ունես ինձ ասելու:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ոչ, Շերեա՛: (Լուրջուն):

ԾԵՐԵՍ (Ճանձրացած).— Վստա՞ն ես, որ իմ ներկայությունն անհրաժեշտ է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Լիովին վստան եմ, Շերեա՛: (Մի պահ լուրջուն, ապա հանկարծակի).— Ներող եղիր, ցրված եմ և քեզ շատ վատ ընդունեցի: Նատիր: Զրուցենք բարեկամաբար: Ինչ որ կարիք եմ զգում խելացի մեկի հետ զրուցելու: (Շերեան նստում է: Առաջին անգամ նա հանդես է գալիս բացահայտ պարզությամբ): Շերեա՛, ի՞նչ ես կարծում, երկու մարդ՝ համազոր հոգով և հապատությամբ, կարո՞՞ն են գոնե մեկ անգամ իրենց կյանքում զրուցել անկեղծ, ի սրտե, ինչպես եթե լինեին դեմ առ դեմ, առանց նախապաշարման և հատուկ շահախնդրության, առանց ստերի, որոնցով արևու վում են:

ԾԵՐԵՍ.— Հնարավոր է, Գայո՞ւ: Բայց կարծում եմ, որ նման բանի դու անբնդունակ ես:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Իրավացի ես: Պարզապես ուզում էի իմանալ, թե դու էլ ինձ պե՞ս ես մտածում: Ուրեմն հագնենք դիմակներ: Գործի դնենք մեր ստերը: Խոսենք ազնես, ինչպես կրվում են՝ զգոն, պաշտպանվելով: Շերեա՛, ինչո՞ւ ինձ չես սիրում:

ԾԵՐԵՍ.— Որովհետու, քո մեջ սիրելու ոչինչ չկա, Գայո՞ւ: Որովհետու դա հրամանով չի լինում: Որովհետու ես քեզ չափազանց լավ եմ համարում, և հնարավոր չէ սիրել մարդկային այն դեմքը, որը ինքներս շանում ենք սրողել մեր մեջ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ինչո՞ւ ինձ ասել:

ԾԵՐԵՍ.— Այստեղ դու սիրավում ես, Գայո՞ւ: Ես քեզ չեմ ասում: Ես քեզ համարում եմ վճարար, անգութ, եսաւեր և սնափառ: Բայց

քեզ ատել չեմ կարող, որովհետև դու երջանիկ չես: Եվ չեմ կարող քեզ արհամարիել, որովհետև գիտեմ, որ թուղամորթ չես:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ուրեմն ինչո՞ւ ես ուզում ինձ սպանել:

ԾԵՐԵՍ.— Ասացի քեզ, ես քեզ համարում եմ վճասարար: Ես սիրում եմ և կարիք ունեմ ապահովության: Մարդկանց մեծ մասն իմ կարծիքն են: Նրանք անընդունակ են ապրել մի աշխարհում, որ ամենաարտառոց միտքը մի վայրկյանում կարող է բափանցել իրականություն, որը հաճախ է պատահում, ինչպես դանակը՝ սիրու: Ես հույսպես չեմ ցանկանում ապրել մի այդպիսի աշխարհում: Նախընտրում եմ ինք լինել իմ տերը, իմ կյանքի տնօրենը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ապահովությունը և ողջամտությունը չեն համատեղվում:

ԾԵՐԵՍ.— Շշմարիտ է: Դու ողջամիտ չե, բայց առողջ է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Շարունակիր:

ԾԵՐԵՍ.— Այլևս ոչինչ չունեմ ասելու: Չեմ ուզում ընդունել քո ողջամտությունը: Մարդկային պարտականությունների մասին իմ գաղափարներն այլ են: Գիտեմ, որ քո հապատակների մեծ մասը իմ կարծիքն են: Դու խանգարում ես բոլորին: Բնականաբար, պետք է հեռանաս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այդ ամենը շատ հստակ է և արդար: Մարդկանց մեծ մասին դա հոյսին անհրաժեշտ կթվա: Սակայն ոչ քեզ: Դու ողջամիտ ես, և ողջամտության համար թանկ են վճարում, կամ ուրանում են: Ես վճարում եմ: Իսկ դու ինչո՞ւ ոչ ցանկանում ես ուրանալ, ոչ էլ վճարել:

ԾԵՐԵՍ.— Որովհետև ես ցանկանում եմ ապրել, և երջանիկ լինել: Ընդունելով արսուրդը իր բոլոր հետևանքներով՝ կարծում եմ, որ չեն կարող լինել ոչ մեկը, և ոչ մյուսը: Ես, ինչպես բոլորը, ինձ ազատ զգալու համար, երբեմն մահ եմ մաղթում հրանց, որոնց սիրում եմ, տեսչում: Տեսչում եմ կանանց, մինչդեռ ընտանեկան օրենքը, կամ բարեկամությունը արգելում է ինձ տեսչալ: Ողջամիտ լինելու համար ես պետք է, ուրեմն, սպանեմ կամ տիրեմ: Բայց ես գտնում եմ, որ այս անորոշ մտքերն ինձ համար կարևորություն չունեն: Եթե բոլորս միշտամտեինք դրանց իրականացմանը, չինք կարողանա ոչ ապրել, և ոչ էլ երջանիկ լինել: Նորից եմ ասում, դա է ինձ համար ամենակարևորը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ուրեմն պետք է, որ դուք հավատար ինչ որ մի բարձր գաղափարի:

ԾԵՐԵՍ.— Ես հավատում եմ, որ կան արարքներ, որոնք գեղեցիկ են ավելի, քան մյուսները:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Իսկ ես կարծում եմ, որ բոլորն ել համազոր են:

ԾԵՐԵՍ.— Ես գիտեմ, Գայո՞ւ, և դրա համար քեզ չեմ ասում: Բայց դու խանգարում ես, հետևաբար դու պետք է հեռանաս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Շատ ճիշտ է: Բայց ինչո՞ւ ես ինձ այդ հայտնում և վտանգում քո կյանքը:

ԾԵՐԵՍ.— Որովհետև որիշները կփոխարինեն ինձ, իսկ ես չեմ սիրում ստել: (**Առողջութ**):

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ծերեա:

ԾԵՐԵՍ.— Այո, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Հավատո՞ւմ ես, որ երկու մարդ, որոնք հոգով և հըպարտությամբ համազոր են, կարող են գոնե մեկ անգամ իրենց կյանքում գրուցել անկեղծ, ի սրտե:

ԾԵՐԵՍ.— Իմ կարծիքով հենց նոր այդ էինք անում:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Այո, Ծերեա: Մինչդեռ դու գտնում եիր, որ ես անընդունակ եմ դրան:

ԾԵՐԵՍ.— Ես միավոլմ էի, Գայո՞ւ, ընդունում եմ այդ և շնորհակալ եմ քեզանից: Այժմ սպասում եմ քո վճին:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (ցրված).— Իմ վճի՞ոդ: Ա՛, ուզում ես ասել... (վերարկուի տակից համելով մոմատախտակը): Գիտե՞ս սա ինչ է, Ծերեա:

ԾԵՐԵՍ.— Ես գիտեի, որ դա քեզ մոտ է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (կրքու).— Այո, Ծերեա, քո անկեղծությունն էլ ձևական էր: Երկուար չեն գրուցել անկեղծ, ի սրտե: Բայց դա կարեւոր չէ: Հիմա մենք վերջ կտանք անկեղծության խաղին և կվերսկսենք ապրել՝ ինչպես անցալում: Պետք է նաև փորձես հասկանալ, ինչ որ ասելու եմ քեզ, որ դու տանես իմ լիրավորանքները և իմ կամակորությունը: Լսիր, Ծերեա, այս մոմատախտակը միակ փաստն է:

ԾԵՐԵՍ.— Ես թողնում եմ քեզ, Գայո՞ւ, հոգմեցի այս բոլոր ծամածողյուններից: Այդ խաղը լավ գիտեմ, և այլևս չեմ ուզում դրան մասնակցել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (ուշադիր և հոյս կրքու ձայնով).— Սպասիր: Սա ապացույց է, այնպես չէ:

ԾԵՐԵՍ.— Ես չեմ կարծում, որ մեկին սպանելու համար ապացույցի կարիք ունենաս:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Շշմարիտ է: Բայց մի անգամ ուզում եմ ինձ հասկա-
—415—

նալ: Դա ոչ ոքի չի խանգարի: Եվ այնքան լավ է, ժամանակ առ ժամանակ հակասել ինքը քեզ: Դա հանգատացնում է, ես կարիք ունեմ հանգստի, Շերեա:

ՇԵՐԵԱ.— Չեմ հասկանում և նման բարդությունների հակում չունեմ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ինարկե, Շերեա: Ողջամիտ մարդ ես դո: Ոչինչ արտացո չես ցանկանում: (**Բարձրաձայն:** Դու ուզում ես ապրել և երշանիկ լինել: Միայն այդքանը:

ՇԵՐԵԱ.— Ավելի լավ է շշարունակենք:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դեռ ոչ: Մի քիչ էլ համբերիր: Ես ունեմ այդ ապացույցը, այսուղե նայիր: Ես ուզում եմ հավատապ, որ քեզ մահվան դատապարտել չեմ կարող առանց դրա: Դա իմ կարծիքն է, որն ինձ հանգատացնում է: Ապա տես, թե ինչեր են դատնում ապացույցները կայսրերի ձեռքին: (**Մոմատախտակը մոտեցնում է շահին:** Շերեան մոտենում է նրան, միայն շահն է բաժանում նրանց միմյանցից: **Մոմատախտակը հազվում է:**) Տեսա՞ր, դավակից, մոմատախտակը հավուում է, և մինչ այդ ապացույցը հետզհետև անհետանում է, անմեղության լուսաբացը շողում է քո դեմքին: Ինչ հիանալի, մարուր ճակատ ունես, Շերեա: Որքան գեղեցիկ է անմեղը, որքան գեղեցիկ: Հիացիր իմ հզորությամբ, նույնիսկ աստվածները չեն կարող անմեղություն շնորհել առանց նախապես պատճենու: Բայց քո կայսրը կրակի մի բոցով ներում է շնորհում քեզ և քաջալերում. շարունակիր, Շերեա, շարունակիր համառորեն մինչև վերջ այդ սքանչելի դատողությունը, որ դու ինձ ցուց տվեցիր: Կապրդ սպասում է իր հանգստին: Սա ապրելու և երջանիկ լինելու նրա ընտրած ուղին է: (**Շերեան ապշած հայում է Կալիգուլային:** Ծիգով զապում է մի շարժում, թվում է, թե նա հասկանում է: Բացում է բերանը խոսելու, բայց հանկարծ քայլում է դեպի դուռը: **Կալիգուլան շարունակում է պահել մոմատախտակը շահի վրա և ժպտալով, հայացքում է Շերեային:)**

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԶՈՐՈՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԾՆ ԱՌԱՋԻՆ

Բեմը կիսամույք է: Ներս են մտնում Շերեան և Սկիփիոնը: Շերեան քայլում է աշ, նետո՛ դեպի ձախ, ապա ողղվում է դեպի Սկիփիոնը:

ՍԿԻՓԻՈՆ (քողարկված).— Ի՞նչ ես ուզում ինձանցից:

ՇԵՐԵԱ.— Ժամանակը սուր է: Մենք պետք են հաստատում լինենք մեր վճի մեջ:

ՍԿԻՓԻՈՆ.— Ինչո՞ւ ես կարծում, թե ես հաստատում չեմ:

ՇԵՐԵԱ.— Երեկ դու ներկա չեիր մեր հավաքութին:

ՍԿԻՓԻՈՆ (շրջելով երեալ).— Ծիշ է, Շերեա:

ՇԵՐԵԱ.— Սկիփի՛ն, քեզանից հասակով եմ և սովորություն չունեմ օգնություն խնդրելու, սակայն ճշմարիտ է, որ այժմ քո կարիքն ունեմ: Այդ սպանությունը պահանջում է պատասխանողներ, որոնք պատվարժան լինեն: Այս վիրավորված վատասիրության և անարգ վախկուների մեջ միայն իմ և քո նպատակն է անբիծ: Գիտեմ, եթե մեզ լքես, չես մատնի: Բայց խնդիրն այդ չէ: Իմ ցանկությունն այն է, որ դու մնաս մեզ հետ:

ՍԿԻՓԻՈՆ.— Ես հասկանում եմ քեզ, բայց երդվում եմ, չեմ կարող:

ՇԵՐԵԱ.— Որեմն նրա հետ ես:

ՍԿԻՓԻՈՆ.— Ոչ, բայց նրա դեմ լինել չեմ կարող: (**Մի պահ անց, խոյ ձայնով:** Եթե նրան սպանեի, սիրու մասամբ նրա հետ կլիներ:

ՇԵՐԵԱ.— Մինչեւ նա սպանել է քո հորը:

ՍԿԻՓԻՈՆ.— Այս, հենց այդեղից է սկսվում ամեն ինչ և հենց այդ տեղ էլ վերջանում:

ՇԵՐԵԱ.— Նա ուրանում է, ինչ որ դու ընդունում ես: Նա ծաղրում է, ինչ որ դու պաշտում ես:

ՍԿԻՓԻओՆ.— Ճշմարիտ է, Շերեա, բայց ինչ-որ մի բան իմ մեջ նմանվում է նրան: Նոյն հորն է այրում մեր սրտերը:

ՇԵՐԵԱ.— Պահեր կան, որ պետք է լնորել: Ես լուցրի իմ մեջ այն, ինչը կարող էր նրան նմանել:

ՍԿԻՓԻओՆ.— Ես չեմ կարող ընտրել, որովհետև իմ տանջանքից բացի, ես տանջվում եմ նաև նրա տանջանքով: Իմ դժբախտությունն ամեն ինչ հասկանալի է:

ՇԵՐԵԱ.— Որեմն դու նրան իրավացի ես համարում:

ՍԿԻՊԻՈՆ (Ճապով).— Օ՛, աղաջում եմ քեզ, Շերեա, ոչ ոք, այլև
ոչ ոք ինձ համար երբեք իրավացի չի լինի: (**Մի** պահ նայում են
միմյանց):

ՇԵՐԵԱ, (հոգված, մոտենալով Սկիպիոնին).— Գիտե՞ս, առավել ևս
ասում եմ նրան, որ քեզ այդպիսին դարձեց:

ՍԿԻՊԻՈՆ.— Այո՛, նա ինձ սովորեցրեց անմնացորդ պահանջել:

ՇԵՐԵԱ.— Ոչ, Սկիպիոն՝, նա քեզ հուսահատեցրեց: Եվ երիտասարդ
հոգին հուսահատեցնելը առավելագույնն է հանցանքներից, որ
նա գործել է մինչև օրս: Երդում եմ քեզ, դա բավկական է, որ
համակ ցասումով նրան սպանեմ: (**Ուղղվում է դեպի եղբ:** Մըտ-
նում է Հելիկոնը):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ես քեզ փնտրում էի, Շերեա՛: Կալիգուան այստեղ կազ-
մակերպում է մի փոքր բարեկամական հավաքովք: Պետք է, որ
դու սպասես նրան: (**Շրջվում է դեպի Սկիպիոնը**): Բայց ոչ ոք
քո անհրաժեշտությունը չունի, աղավնյակս, կարող ես գնալ:

ՍԿԻՊԻओՆ (գնալոց առաջ շրջվում է դեպի Շերեան).— Շերեա՛:

ՇԵՐԵԱ, (խիստ մեղմորեն).— Այո՛, Սկիպիոն՝:

ՍԿԻՊԻओՆ.— Փորձիր հասկանալ:

ՇԵՐԵԱ, (խիստ մեղմորեն).— Ոչ, Սկիպիոն՝:

Սկիպիոնը և Հելիկոնը դորս են գալիս:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ:

Կովիսներում լսվում է զենքերի շաշյուն: Երկու պահակներ երե-
փում են աջ կողմում ողեկցելով ծեր պատրիկին և առաջին պատրի-
կին, որոնք ահարեկված տեսք ունեն:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ (ջանալով թաքցնել տագնապը).— Վերջապես,
ինչ են ուզում մեզանից գիշերվա այս ուշ ժամին:

ՊԱՀԱԿ.— Նստիր այստեղ: (**Յուց է տաղիս աջ կողմի աթոռները**):

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Եթե մեզ սպանելու համար է, ինչպես սպանե-
ցին մյուսներին, այնքան նեղության կարիք չկա:

ՊԱՀԱԿ.— Նստիր այստեղ, ծե՛ր ջորի:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Նստենք, այս մարդը ոչնչից տեղյակ չէ: Պարզ երե-
վում է:

ՊԱՀԱԿ.— Այո՛, սիրութինս, պարզ երևում է: (**Դուրս է գալիս**):

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Պետք էր արագ գործել: Ես գիտեի: Հիմա մեզ
տաճաշանքներ են սպավում:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ:

ՇԵՐԵԱ, (հանգիստ նստելով).— Ի՞նչ է պատամել:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ, ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (միասին).— Դավադրությունը
հայտնաբերվեց:

ՇԵՐԵԱ.— Հետո՞ւ:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (դողալով).— Տանջանք է սպավում մեզ:

ՇԵՐԵԱ, (սառնարյուն).— Ես հիշում եմ, մի անգամ Կալիգուան պար-
գևատրեց 81 հազար սեստերով մի գող ստրուկի, որը, չնայած
տաճաշանքներին, չէր խոտովանել:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Մեզ ինչ:

ՇԵՐԵԱ.— Ոչ, դա ապացուցում է, որ նա սիրում է քաջություն: Եվ
դուք պեսք է այդ հաշվի առնեք: (**Ծեր պատրիկին**): Քեզ չի վնա-
սի, եթե դադարեցնես ատամներդ իրար զարկել: Ատում եմ այդ
ձայնը:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Բանն այն է...

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Վերջ տվեք: Մեր բախտն է վճռվում:

ՇԵՐԵԱ, (անշարժ).— Ծանո՞թ եք Կալիգուայի ամենասիրած խոսքին:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (արտավելու պատրաստ).— Այո՛, ասում է դահճին.
«Դանդաղ սպասիր, որպեսզի գգա մահը»:

ՇԵՐԵԱ.— Ոչ, դրանցից լավը ունի: Մահապատիմն ի կատար ածելոց
հետո հորանջում է և ասում ամենայն լրջությամբ. «Ամենաշատը
ինձ հիացմունք է պատճառում իմ անկարեկցությունը»:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Լսո՞ւմ եք: (**Զենքերի շաշյուն**):

ՇԵՐԵԱ.— Այդ խոսքը բացահայտում է Կալիգուայի թույլ կողմը:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Ի՞նչ կլինի, եթե վերջ տաս փիլիսոփայությանդ, ես
այդ ասում եմ: (**Բեմի խորքից ներս է մտնում մի ստրուկ, որը**
բերում է զենքեր և շարում աթոռի վրա, Շերեան, որը չի տեսել**ստրուկին**):

ՇԵՐԵԱ.— Գոնե ընդունենք, որ այդ մարդը անժառեկի ազդեցությունն
է գործում, ստիպում է մեզ խորհել: Բոլորին ստիպում է խորհել:

Անապահովություն, անա թե ինչն է ստիպում խորհիկ: Եվ անա թե ինչո՞ւ նա այդքան ատելություն է վաստակում:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (ղողապով).— Նայիր:

ԾԵՐԵՍ. (Ակատելով զենքերը, մի փոքր փոխում է տոնը).— Գուցե դո իրավացի էիր:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Պետք էր շուտ գործել: Մենք շատ հապաղեցիք:

ԾԵՐԵՍ.— Այո, դա դաս է մեզ համար, մի փոքր ուշացումով:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Բայց դա հիմարություն է, ես չեմ ուզում մռանել:

(Նա վեր է կենում և ուզում է փախչել: Երկու պահակներ հայտնիում են և նրան ապառակ տարով՝ պահում են: Նա հուսաքված ընկերում է աթոռին: Ծերեան մի քանի քառ է արտասանում, որ ոչ չի լսու: Հանկարծակի բեմի խորքում լսվում է սիմբալի և նվագարանի տարօրինակ և ոիթմիկ երաժշտություն: Պատրիկները լուր նացում են: Կալիգուան հագել է պարունու կարճ զգեստ, գլխին ծաղիկներ, որի ստվերն է միայն հայտնիում վարագույրի վրա: Նա կատարում է պարային մի քանի ծիծաղելի շարժումներ և անմիջապես անհետանում: Դրանից հետո մի պահակ հայտարարում է հանդիսավոր ձայնով. «Ներկայացումն ավարտվեց»: Այդ ընթացքում Կայեստնիան հանդիսատեսների ենից լուր ներս է մտնում: Նա խոսում է սառը ձայնով, որը շփոթեցնում է ներկա ներին):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻՆՉԵՐՈՐԴ

ԿԱՅԵՑԵՍՈՒԻՆ. — Կալիգուան ինձ համանարարել է ձեզ հաղորդել, որ մինչև օրս ձեզ կանչում էր պետական գործերի համար, բայց այսոր նա ձեզ հրավիրել է, որպեսզի դուք միմյանց հաղորդակցիքը գեղարվեատական հոյզերով: (Մի պահ նույն ձևով): Ի դեպ նա ավելացրեց, որ նրանք, ովքեր չեն հաղորդակցվել, կօխատվեն: (Բոլորը լուս են): Ներեցեք, որ անդում եմ, բայց ես պարտավոր եմ հարցնել, արդյոք ձեզ այդ պարը գեղեցիկ թվա՞ց:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ (տատանվելոց հետո).— Գելեցիկ էր, Կայեստնիա:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (երախտագիտությամբ լի).— Օ՛, անշուշտ, Կայեստնիա:

ԿԱՅԵՑԵՍՈՒԻՆ. — Իսկ քե՞զ, Ծերեա:

ԾԵՐԵՍ. (սառնությամբ).— Մեծ արվեստ եւ:

ԿԱՅԵՑԵՍՈՒԻՆ.— Հոյակապ է: Ուրեմն կարելի է այդ մասին հաղորդել Կալիգուային:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՎԵՅԵՐՈՐԴ

Ներս է մտնում Հելիկոնը:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ասա ինձ, Ծերեա, դա խկապե՞ս մեծ արվեստ է:

ԾԵՐԵՍ.— Որոշ տեսանկյունից՝ այս:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Հասկանում եմ: Դու շատ ուժեղ ես, Ծերեա: Կեղծ, ինչպես ազնիվ մարդը, բայց ուժեղ, խկապես: Ես ուժեղ չեմ: Բայց թույլ չեմ տա, որ դիպչեք Գայուսին: Նույնիսկ եթե դա նրա ցանկությունն է:

ԾԵՐԵՍ.— Ոչինչ չեմ հասկանում քո խորքերից, բայց ողջունում եմ քո նվիրվածությամբ: Ինձ դուր են գալիս լավ ծառաները:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Ինչ հպարտ ես դարձել: Հը՞: Այո, ես ծառայում եմ մի խնճիք: Իսկ դու, ո՞ւմ ես ծառայում: Առաջինությանց: Հիմա քեզ կասեմ, թե ինչ եմ մտածում դրա մասին: Ես ծնվել եմ սարուկ, հետևաբար առաջինության պարը ես պարել եմ մտրակի տակ, ազնիվ մարդ: Գայուսի ինձ մեծ խորք չի շալլել: Պարզապես ինձ ազատազրեց առաջինությունից և տարավ պարատ: Այդպիսով միայն ունեցա իրավունքը ձեզ դիտելու, ձեզ՝ առաջիններիդի: Եվ տեսա, որ դուք ունեք կետուս կեցվածք և ձեզանցից փշում է մի խղճուկ հոտ, դժույն հոտը նրանց, ովքեր երբեք ոչ տառապանք և ոչ էլ փորձություն չեն տեսել: Ես տեսել եմ ճիխ հագնված ազնրվականներ, բայց հոգով վաշխառու, դեմքով՝ ժատ, ձեռքը՝ խարդախ: Դուք՝ դատավորնե՞ր: Դուք, որ գովարանում եք առաջինությունը, դուք, որ երազում եք այսանությունն, ինչպես երիտասարդ աղջիկը սեր: Դուք այնուամենայնիվ մտնելու եք սարսափի մեջ, նոյնիսկ առանց գիտակցելու, որ ստել եք ամբողջ ձեր կյանքը: Դո՞ւք եք ծողովվելու դատելու նրան, ով անհաջիվ տանջանքներ է կրել, որի սրտում ամեն օր արյունում են հազարավոր նոր վերքեր: Դուք ինձ առաջինը կախեր, փսոան եղեք: Արհամարիիր աղրուկին, Ծերեա: Նա բարձր է քո առաջինությունից, բանզի նա կարող է դեռևս սիրել իր թշվան տիրոջը, որին նա կպաշտպանի ձեր ազնվական ատերից և ձեր երդմնազանց շորթերից:

ԾԵՐԵՍ.— Սիրելի՛ Հելիկոն, դու արդեն անցար ճարտարախտության:

Ամկեղծորեն, նախկինում ավելի լավ ճաշակ ունեիր:

ՀԵԼԻԿՈՆ.— Խսկապես ցավում եմ: Ահա թէ ինչի է հանգեցնում ձեզ մոտ շատ հաճախելը: Սատում են, որ ծեր ամուսինները այնքան են նմանվում միմյանց, որ նոյնին նրանց ականջների մազերի թիվն էլ նոյնն է լինում: Բայց ես սկսում եմ ապաքինվել: Մի վախեցիր, ապաքինվում եմ: Պարզապես այս... Նայիր, տեսնո՞ւմ ես այդ դեմքը: Լավ, հիմա լավ նայիր: Շատ լավ: Հիմա քո թշնամուն դու տեսար: (**Դուքս է գալիս:**)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՅՈԹԵՐՈՐԴ

ԾԵՐԵՍ.— Այժմ պետք է արագ գործել: Երկուսդ էլ մնացեք այստեղ:

Այս երեկո մենք կիմնենք 100 նոգի: (**Դուքս է գալիս:**)

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Մնացեք այստեղ, մնացեք այստեղ: Ես շատ կողենայի հեռանալ: (**Նա հոտոտում է:**) Մահվան հոտ է փշում այստեղից:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Կամ ասի: (**Տիրությամբ:**) Զէ՞ որ ես ասացի՝ այդ պարը գեղեցիկ էր:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (Ճերողամտությամբ).— Ինչ որ մի ձևով գեղեցիկ էր: Այս գեղեցիկ: (**Քամու պես ներս են խուժում բազմաթիվ պատրիկներ և ասպետներ:**)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ի՞նչ է պատահել, տեղյա՞կ եք: Կայսրը մեզ կանչել է:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (ցրված).— Գուցե պարի համար:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ի՞նչ պար:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Այս, պապես ասած, գեղարվեստական հաճույքի համար:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ինձ ասացին, որ Կալիգուլան շատ հիվանդ է:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Այս:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Նրան ի՞նչ է պատահել: (**Հափշտակված:**) 0՝ աստվածներ, կարող է մեռնե՞լ:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Զեմ կարծում: Նրա հիվանդությունը մահացու է միայն որիշների համար:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Եթե համարձակվենք այդպէս ասել:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Հավանում եմ քեզ: Բայց արդյոք չունի՞ մի հիվանդություն՝ ոչ այնքան լորջ, բայց ավելի շահավետ մեզ համար:

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Ոչ: Նրա հիվանդությունը որիշ մրցակից չի ընդունում: Թույլ տվեք, ես պետք է տեսնեմ Ծերեալին: (Նա դուք է գալիս, մտնում է Կայեստնիան: Մի պահ լուրջուն):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ԿԱՅԵՑՈՒՆԻԱ (ԱՊԵՆԱՐՏՈՐԵԱ).— Կալիգուլան տառապում է ստամոքսի ցավով: Նա արյուն է փախում: (**Պատրիկները շրջապատում են նրան:**)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Օ՛, ամենազոր աստվածներ, ես խոստանում եմ, եթե նա ապաքինվի, երկու հարյուր հազար սեստեր կտամ պետական գանձարանին:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Օ՛, Յուպիտեր, իմ կյանքը առ նրա փոխարեն: (**Այդ պահին եերս է մտնում Կալիգուլան: Նա մոտենում է երկրորդ պատրիկին:**)

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ընդունում եմ քո նվիրատվությունը, Լուսինս, շնորհակալ եմ: Իմ գանձապահը վաղը կմերկայանա քեզ մոտ: (**Մոտենում է երրորդ պատրիկին և համբուրում նրան:**) Զես կարող պատկերացնել, թե որքան հոգված եմ ես: (**Մի պահ լուրջուն: Քերշորեան:**) Ուրեմն, սիրո՞ւմ ես ինձ:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Օ՛, Կեսար, չկա մի բան, որ առանց հապաղելու չնվիրեմ քեզ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (Եորից համբուրելով նրան).— Օ՛, դա շատ է, Կասինս: Ես արծանի շեմ այդքան սիրո: (**Կասիուսը բռնորի մի շարժում է անում:**) Ո՛չ, ո՛չ, ես անարժան եմ դրան: (**Կալիգուլան կանչում է երկու պահակներին:**) Տարեք նրան: (**Կասիուսին՝ մեղմորեան:**) Գնա, բարեկամ, և հիշիր, որ Կալիգուլան քեզ նվիրեց իր սիրալ:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ (անհանգիստ).— Բայց ո՞ւր են տանում ինձ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ինարկե մահվան, դու ինձ համար զոհաբերեցիր կյանքի: Հիմա ես ինձ ավելի լավ եմ զգում: Նոյնին քերանումս արյան տհաճ համը չկա: Դու ինձ բուժեցիր: Ուրա՞խ ես, Կալիգուլս, որ կարող ես նվիրել կյանքը մեկին, որի անունը Կալիգուլա' է: Հիմա ես պատրաստվում եմ բոլոր տոնակատարություն-

Աերին: (Քարշ են տալիս երրորդ պատրիկին, որը դիմադրում է և ոռնում):

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՐԻԿ.— Ես չեմ ովում, ի՞նչ կատակ է դա:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (երազկու մտնում է Աերս, որ ճիշ է և ոռնոց).— Ծոտով ծովային ճանապարհները կծածկվեն միմոզաներով: Կանայք կհագնեն թերեւ կտորից օգևատներ: Երկինքը կդատեա լայնածավալ, նոր և ծածանվող, Կափուս: Կյանքի ժախտները: (Կասիոպ պատրաստ է դուրս գալու: Կայեստնիան կամացուկ երում է Արքան: Համեարծ Կալիգուլան շրջվում է, լրջացած): Եթե այդքան սիրեիր կրաքը, բարեկամս, այդպիս անխում չէիր խաղա նրա մաս: (Քարշ են տալիս Կասիոպին: Վերաբանապով դեաի սեղանը): Երբ պարտվում են, պետք է միշտ վճարեն: (Պադար): Արի, Կայեստնիա: (Կալիգուլան շրջվում է մյուսների կողմը): Ի դեպ, մի գեղեցիկ միտք հայացալ, որի ովում եմ կիսել ձեզ հետ: Ին թագավորությունը մինչև օրս եղել է շատ երշամիկ: Ոչ ճամատած ժանտախտ, ոչ դաման կրոն, նոյնիսկ ոչ մի այտական հեղաշրջում: Կարճ ասած, չկա ոչինչ, որ հիշատակվեր ձեր հետնորդների կողմից: Նաև դրա համար է, գիտե՞ք, որ փորձում եմ փոխատուցել ճակատագրի խոհեմությանը: Ուզում եմ ասել... չգիտեմ, արդյոք ինձ հասկացա՞ք: (Համեարտ ծիծառելով): Վերջապես ես փոխարիմում ժամատախտին: (Փոխելով տոնը): Բայց լուցեք: Ահա Շերեան: Կայեստնիա, սա արդեն քո գործն է: (Նա դուրս է գալիս, մտնում են Շերեան և առաջին պատրիկը):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ

Կայեստնիան առուց գնում է Շերեային ընդառաջ:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Կալիգուլան մահացել է: (Կայեստնիան շրջվում է, կարծես թե լաց է լինում և հայացը ուղղում է մյուսներին, որոնք լուր են: Բոլորը ահարեկվածի տեսք են ընդունում, բայց տարբեր պատճառներով):

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԻԿ.— Ստո՞յգ է այդ դժբախտությունը: Հնարավոր չե, քիչ առաջ նա պարում էր:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Այս, նենց այդպես: Այդ ճիգն էլ նրան վախճանեց: (Շերեան արագ գնում է դեաի մեկը, ապա՝ մյուսը և համեարծ շրջվում է դեաի Կայեստնիան: Բոլորը լուր են): (Համեարտորեն): Դու ոչինչ չես ասում, Շերեան:

ԵՐԵՒԱՆ (նույնպես հանդարտ).— Սա մեծ դժբախտություն է, Կայեստնիա: (Մոլեգնած ներս է մտնում Կալիգուլան և գնում դեաի Շերեան):

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Լավ ես խաղում, Շերեան: (Նա պատովում է ինքն իր շորջը և նայում մյուսներին: Կատակով): Են, այս անգամ վրիպեց: (Կայեստնիային): Մի մոռացիր, ինչ որ քեզ ասացի:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ

Կայեստնիան նայում է նրան, որը լուր դուրս է գալիս:

ԵՐԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (սրտապնդված մի անխոնչ հուզով).— Գուցե նա հիվանդ է, Կայեստնիա:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ (ատելությամբ հացելով նրան).— Ոչ, սիրութիկս, բայց դու տեղյակ չես, որ այս մարդը գիշերները քնում է միայն երկու ժամ և մնացած ժամանակը անհանգիստ թափառում է իր պալատի սրահներում: Մի բան, որ դու չես գիտակցում, և երբեք չես հարցրել ինքը քեզ, թե ինչի մասին է մտածում այս էակը կեսագիշերից մինչև արևածագ: Հիվանդ: Ոչ, հիվանդ չէ: Եթե դու միայն հինարես մի անոն, մի դեղորաց նրա խոցերի համար, որոնցով պատված է նրա հոգին:

ԵՐԵՒԱՆ (կարծես հուզված):— Իրավացի ես, Կայեստնիա: Մենք անտեղյակ չենք, որ Գայուար...

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ (կտրով).— Ոչ, դուք անտեղյակ չեք, բայց ինչպես բոլոր նրանք, ովքեր բոլորովին հոգի չունեն, դուք էլ նրանց պես տանել չեք կարող մեծ հոգու տեր մարդկանց: Մեծ հոգի: Ահա ինչն է խանգարողը, այդպես չե՞: Հենց դա էլ կոչում են հիվանդություն: Եվ այս սովորությունը գգում են իրենց գոն և արդարացի: (Փոխելով տոնը): Երբեւ դու կարողացէ՞լ ես սիրել...

ԵՐԵՒԱՆ (վերագտնելով իրեն).— Ծշմարիտ է: (Նստում է): Քիչ մնաց մոռանալի Կալիգուլայի հանձնարարությունները: Գիտեք, որ այս օրը նվիրված է արվեստին:

ԵՐԵՐ ՊԱՏՐԻԿ.— Համաձայն օրացուցի՞:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻԱ.— Ոչ, համաձայն Կալիգուլայի: Նա հրավիրել է մի բան արեւների, որոնց առաջարկելու է մի նորինվածք, հանապատրաստի, տրված թեմայի շորջը: Նա ցանկանում է, որ ձեզանից նրանք, ովքեր պետք են, անպայման մասնակցեն միջոցառմանը: Նա նշել է հատկապես երիտասարդ Ակիսիոնին և Մետելիոսին:

ՄԵԾԵԼԻՈՒՄ.— Բայց մենք պատրաստ չենք:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՄ. (կարծեն թե չի լսել ոչինչ, անտարբեր).— Բնականաբար, կլինեն պարզևատրումներ, պատիճ՝ նույնպես: (Մյուսները փոքր-ինչ ընկրկում են): Կարող եմ ձեզ մտերմաբար ասել, որ պատիճը խիստ չի լինելու: (Ներս է մտնում Կալիգուան, նա ավելի մոռալ է):

ՏԵՍԱՐԱՆ ՏԱՄՆԵՐԿՈՒՆԵՐՈՐԴ

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Ամեն ինչ պատրա՞ստ է:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՄ. — Ամեն ինչ: (Պահակին): Ներս թողեք պոետներին: (Զոյգ-զոյգ մտնում են տասներկու պոետներ, որոնք կանոնավոր բայերով իշնում են դեպի աջ):

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Իսկ մյուսները:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՄ. — Սկիզբոն և Մետելիուս: (Երկուսն է միանում են պոետներին: Կալիգուան նստում է քեմի խորքում ձախ կողմում, Կայետնիայի և մնացած պատրիկների հետ: Փոքր դադար):

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Թեման՝ «Մահ»: Ժամանակը՝ մի րոպե: (Պոետները արագ գրում են իրենց մոմատախտակներին):

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ. — Ո՞վ է լինելու ժողովին:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Ես: Բավկական չե՞:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ. — Օ՛, այո, լիովին բավկական է:

ԾԵՐԵՍ. — Իսկ դու մասնակցո՞ւմ ես մրցույթին, Գայո՞ւ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Անօգուտ է, վաղուց է, որ ես գրել եմ այդ թեմայով իմ հորինվածքը:

ԾԵՐ ՊԱՏՐԻԿ (շտապելով). — Ինչպե՞ս կարող ենք ձեր հորինվածքը ձեռք գցել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Իմ ապրած կյանքով, ես դա արտասանում եմ ամեն օր: (Կայետնիան անհանգիստ նայում է նրան: Պոոթկումով): Իմ դեմքը տիա՞ն է քեզ համար:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՄ. (մեղմորեն). — Ներողություն եմ խնդրում:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Օ՛, խնդրում եմ առանց խոնարհության, նատկապես ստանց խոնարհության: Դու արդեն անտանելի ես, իսկ քո խոնարհությունը: (Կայետնիան հանդարտ առաջ է գալիս: Ծերեալին): Ես շարունակում եմ: Սա իմ միակ հորինվածքն է: Բայց դա արդեն ապացուցում է, որ ես միակ արվեստագետն եմ, որ երբսէ

ճանաչել է Հոռոմը: Միակը, լսո՞ւմ ես, Ծերեալ, որի մտքերն ոգործերը համբեկում են:

ԾԵՐԵՍ. — Դա միայն կարողության հարց է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Խոկապես, մյուսները ստեղծում են կարողության պակասի դրդմաք: Ես կարիք չունեմ մեծ գործ ստեղծելու, որովհետև ես դա ապրում եմ: (Մոլեգնած՝ մյուսներին): Հասկանալի՞ է:

ՄԵԾԵԼԻՈՒՄ. — Կարծում եմ հասկանալի է:

ԲՈԼՈՐԸ. — Այո:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Դե ինձ լավ լսեք: Դուք կթողներ ձեր շարքերը: Ես կուլեմ: Առաջինը կակի իր ընթերցանությունը: Հենց որ սովեմ, նա պետք է դադարեցնի, իսկ երկրորդը պետք է մկի: Եվ այդպես շարունակ: Հայտողը բնականաբար կլինի նա, որի հորինվածքը չի ընդհատվի սովորով: Պատրաստվեք: (Ծրչվում է դեպի Ծերեան, մտերմաբար): Ամեն ինչում անհրաժեշտ է աշխատանքի կազմակերպում, նոյնիսկ արվեստում:

Ա.ՌԱԶԻՆ ՊՈԵՏ. — Մահ, երբ նրանց անդին սև ափերը... (Սովոր: Պոետը իշնում է դեպի աջ: Մյուսները կրկնելու են նոյնը):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊՈԵՏ. — Երեք այգիներ, իրենց քարայրում... (Սովոր):

ԵՐՐՈՐԴ ՊՈԵՏ. — Կանչում եմ քեզ, օ՛, մահ... (Նշարդային սովոր: Զորորդ պոետն է առաջ գալիս, ընդունելով արտասանողին հատուկ կեցվածք: Սովիչը հեշտում է մինչ նրա խոսելը):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՊՈԵՏ. — Երբ ես փոքրիկ երեխա էի...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (ոռնալով). — Ոչ, ի՞նչ կապ կարող է ունենալ, ապուշ, մանկությունը այս թեմայի հետ: Կարո՞ղ ես ինձ ասել, ի՞նչ կապ: ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՊՈԵՏ. — Բայց, Գայո՞ւ, ես չեմ ավարտել... (Սովոր սուրբություն):

ՎԵՃԵՐՈՐԴ ՊՈԵՏ (նա առաջ է գալիս կոկորդը մաքրելով). — Անողք, ես ճամփա է ընկնում... (Սովոր):

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՊՈԵՏ (խորհրդավոր). — Անընքոնելի ցիրուցան դամբանական: (Ընդհատված սովոր: Առաջ է գալիս Ակիպինը՝ առաջ մոմատախտակի):

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Քո հերթն է, Ակիպին: Դու չունե՞ս մոմատախտակ:

ՍԿԻՊԻՈՆ. — Դրա կարիքը չունեմ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Հապա տեսնեմք: (Մամծում է իր սովիչը):

ՄԿԻՊԻՈՆ (Կալիգուլային շատ մոտ կանգնած, առանց նրան նայելու, մի տեսակ թուլությամբ). — «Որսա երջանկությունը, որ դարձնու

է էակներին ամբիծ: Երկինք որ արևն է փայլատակում: Անձնան
և վարդի տունակատարություն, իմ ցնորք անհո՞ւր...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (մեղմորեն):— Կանգ առ: (**Սկիպիոնին:**) Դու շատ երի-
տասարդ ես, որ ճանաչես մահվան խևական դասերը:

ՍԿԻՊԻՈՆ (սկեռուն ճաշելով Կալիգուլային):— Շատ երիտասարդ էի,
որ կորցրեցի նոր:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (կտրուկ շրջվելով):— Դե մյուսներդ շարվեք: Կեղծ պոե-
տը մեծ պատիծ է իմ ճաշակին: Մինչև օրս ես մտորում էի ձեզ
պահել որպես դաշնակիցներ և պատկերացնում էի երրեմն, որ
դուք կիազմնք ինձ պաշտպանող շարքերի թիկունքը: Բայց գուր է
դա: Եվ ես ձեզ կձգեմ իմ թշնամիների մեջ: Պուտները իմ դեմ են:
Կարող եմ ասել, որ դա վերջն է ամեն ինչի: Դուրս եկեք կարգով:
Դուք շարապունով կանցներ իմ առջևից՝ լիզելով ձեր մումատախ-
տակները, որպեսզի ջնջեք հետքերը ձեր ամորթալի մտքերի:
Զգաստ: Առաջ: (**Թիթմիկ սպոր:** Պուտները դուրս են գալիս աշ-
կողմով, լիզելով իրենց անմահ մոմատախտակները: Խիստ ցած-
րաձայն): Դուրս եկեք բոլորդ: (**Դուռն մոտ Շերեան կանգնեցնում**
է առաջին պատրիկին ձեռքը դեմքով ճրա ոսին):

ԾԵՐԵԱ.— Եկել է պահի: (**Երիտասարդ Սկիպիոնը, դուռն մոտ լսելով**
այդ, մտորում է մի պահ և գնում է դեպի Կալիգուլան):

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (շարությամբ):— Զե՞ս կարող ինձ հանգիստ թողնել,
ինչպես որ հայրդ:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՏԱՄՆԵՐԵՐԵՐՈՒԹ

ՍԿԻՊԻՈՆ.— Գայո՞ւ, այս ամենն անօգուտ է: Գիտեմ, թե ինչ ես ընտ-
րել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Թող ինձ:

ՍԿԻՊԻओՆ.— Քեզ կրողնեմ խևական, որովհետև գգում եմ, որ հաս-
կացել եմ քեզ: Ոչ քեզ համար, և ոչ էլ ինձ, որ այդքան նման եմ
քեզ, այլև ելք չկա: Ես կմեկնեմ շատ հեռու, որպեսզի փնտրեմ
այս ամենի պատճառները: (**Մի պահ հայում է Կալիգուլային:**
Խոսկելով շեշտակի:) Մնաս բարով, սիրելի Գայո՞ւ: Երբ վերջ
տրվի այս ամենին, մի մոռացիր, որ ես սիրել եմ քեզ: (**Նա դուրս**
է գալիս, Կալիգուլան հայում է ճրան, մի պահ հուզվում, անտար-
բեր ցնցելով ոսերը, մոլեգնած շրջվում է դեպի Կալիսոնիան):

ԿԱՅԵՑԱՐՈՒԹ.— Ի՞նչ ասաց:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Դա վեր է քո խելքից:

ԿԱՅԵՑԱՐՈՒԹ.— Ինչ մասին ես մտածում:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Նրա մասին, քո մասին նոյնպես: Մինչդեռ երկուսն
է նոյնն է եռթյամբ:

ԿԱՅԵՑԱՐՈՒԹ.— Ի՞նչ է պատահել:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ (ճաշելով ճրան):— Սկիպիոնը մեկնեց: Այլևս ոչ մի բա-
րեկամություն: Բայց դու, ես զարմանում եմ, ինչո՞ւ ես դեռևս այս-
տեղ...

ԿԱՅԵՑԱՐՈՒԹ.— Որովհետև համելի եմ քեզ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ոչ: Եթե քեզ սպանել տամ, թերևս, այն ժամանակ
համանամ թե ինչու:

ԿԱՅԵՑԱՐՈՒԹ.— Դա կիներ լուծում: Գործիր, որեմն: Բայց գոնեն մի
պահ չե՞ս կարող թույլ տալ քեզ ապրել ազատ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Սրդեն մի քանի տարի է, որ շանում եմ ազատ ապ-
րել:

ԿԱՅԵՑԱՐՈՒԹ.— Ես այդ չեի ոգում ասել: Ինձ լավ հասկացիր: Այն-
քան լավ է ամբողջ պատի մաքրությամբ ապրելն ու սիրելը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Յուրաքանչյուր ոք ձեռք է քերում իր մաքրությունը,
ինչպես որ կարող է: Ես այդ գտա՞՛ հետևելով կյանքի ընթացքին: Ի
դեպ այս ամենը չի խանգարի, որ քեզ սպանել տամ: (**Նա ծի-
ծաղում է:**) Դա կիներ իմ կարիերայի բարձրակետը: (**Կալիգուլան**
վեր է կենում և հայելին շրջում է իր կողմը: Նա քայլում է շրջա-
նազնով, թերը կախ, մարդմենը անշարժ, կենդանու պես): Տար-
օրինակ է, երբ չեմ սպանում, ինձ մենակ եմ գգում: Ապրողները
չեն բափում աշխարհը բազմամարդ դարձնելու և ձանձրույթը վա-
նելու համար: Երբ բոլորդ այստեղ եք, ինձ զգալ եք տախս մի
անհատակ դատարկություն, որին անզոր եմ հայել: Լավ շրջա-
պատված եմ միայն իմ սպանած զուրութիւն: (**Նա կանգնում է մի**
փոքր խոնարհված առաջ, կարծես մոռացել է Կալիսոնիային):
Նրանք իրավացի են: Նրանք ինձ պես են: Սպասում են ինձ և
կանխազգում: (**Թափ է տալիս զուրութիւնը:**) Երկար խոսելիք ունեմ
սրա կամ ճրա հետ, որը արցունքով ներում է հայցում ինձանից,
և որի լեզուն կտրել տվեցի:

ԿԱՅԵՑԱՐՈՒԹ.— Սրի: Պատկիր իմ կողքին: Դիր գտիստ ծնկներիս:
(**Կալիգուլան հնագանելիութ է:**) Դու լավն ես: Ամեն ինչ լուս է:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ամեն ինչ լուս է: Զախազանցնում ես: Զե՞ս լուս
երկաթի ձայնը: (**Լսվում է երկարի կամացուկ աղմուկ:**) Զե՞ս լլ-

սում այս հագարավոր մանր աղմուկները, որոնք հայտնում են դարանակապ ատելության մասին: (**Աղմուկ:**)

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ.— Ոչ ոք չի համարձակվի...

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Կհամարձակվի՛ տղիտությունը:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ.— Դա չի սպանում, այլ մարդկանց խելոք է դարձնում:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Բայց նա մահաբեր է, Կայեսունիս: Մահաբեր է, երբ նա վիրավորված է զգում իրեն: Իհաճ չեն սպանի նրանք, որոնց որդիները կամ հայրերը իմ զոհերն են եղել: Նրանք արդեն հասկացել են, նրանք իհաճ հետ են և նույնիսկ իրենց բերաններում ունեն նոյն համը: Բայց նրանց, որոնց ծաղրել են, ծանակել, անպաշտպան եմ նրանց սահմանության առջև:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ.— Մենք քեզ կպաշտպանենք, դեռևս շատ ենք, քեզ սիրողները:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Գնալով դուք նվազում եք: Ես ինքս նպաստել եմ դըրան: Հետո, ճիշտ խոսենք: Ոչ միայն տղիտությունն է իմ դեմ, այլ նաև հավատարմությունն ու քաջությունը այն մարդկանց, ովքեր ուզում են երջանիկ լինել:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ. (Առյօն ձեռվ).— Ոչ, նրանք քեզ չեն սպանի, այլապես երկինքը կափի նրանց, մինչ քեզ դիպչելը:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Երկի՞նքը: Խեղճ կին, երկինք չկա: (**Նստում է:**) Բայց ինչո՞ւ հանկարծ այսքան սեր, չէ՞ որ դա տարօրինակ է մեր փոխհարաբերություններում:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ. (Վեր է կենում և քայլում).— Բավական չէ տեսնել, թե ինչպես ես սպանում այլոց, ինչմա էլ տեսնեմ ինչպես են սպանում քեզ: Բավական չէ, որ ընդունել եմ քեզ, անգոտ և արյունաբրու, զգալով մարդասպանի քո հոտը, երբ պառկում ես իհաճ հետ: Ամեն օր տեսնում եմ ատտիճանական մահիր այն մարդկային, որ կաք թու մեզ: (**Կայեսունիս շրջվում է նրա կողմը:**) Ես ծեր եմ տգեղանալու աստիճան, գիտեմ: Բայց քո հոգաք հոգիս դարձել է այնպիսին, որ արդեն նոգ չէ, երբ այլևս իհաճ չես սիրում: Ուզում եմ միայն քեզ տեսնել ապարհնված: Դու, որ դեռևս երեխա ես: Ամբողջ մի կյանք է քո առջև: Եվ ի՞նչ ես պահանջում ամբողջ մի կյանքից ավելի:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Վեր է կենում և նայում Կայեսունիսին).— Վաղոց արդեն դու այստեղ ես:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ.— Ծիշտ է: Բայց դու իհաճ կպահես, այդպես չէ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Զգիտեմ: Գիտեմ միայն, թե ինչու ես այստեղ, ամբողջ այն գիշերների համար, երբ հանույքը սուր էր, բայց անու-

րախ, և այն ամենի համար, որ գիտես իմ մասին: (**Կայեսունիս յին առնում է իր թների մեջ և ձեռքով մի փոքր ետ է զցում նրա գլուխը:**) Ես բանենք տարեկան եմ: Քիչ է: Բայց այժմ, երբ կյանքը թվում է իհաճ այնքան երկար, այնքան ծանրացած ավարով և այնքան ավարտուն, դու մնում ես վերջին վկան: Եվ չեմ կարող իհաճ հետ պահել մի ամոթայի խանդաղատանքից՝ համերեա մի ծեր կնոջ, որպիսին դառնալու ես շուտով:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ.— Ասս, որ իհաճ պահելու ես:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Զգիտեմ: Ես միայն գիտնակցում եմ, և դա ամենասարսափելին է, որ այս ամոթայի խանդաղատանքը միակ մաքուր զգացմունքն է, որ մինչ օրս տվել է իհաճ իմ կյանքը: (**Կայեսունիս դուրս է պրծնում նրա ձեռքերից:** Կալիգուլան հետևում է նրան: Կայեսունիս մեջքով ոժգին փարփում է Կալիգուլային, վերջինս թներով գրկում է նրան): Սրդյոր լավ չէ՞ր լինի, եթե վերջին վեկան անհետանար:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ.— Էկան չէ: Ես երջանիկ եմ այն ամենի համար, որ ասացիր իհաճ: Բայց ինչո՞ւ չեմ կարող բաժանել այս երջանկությունը քեզ հետ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ո՞վ է ասում, որ ես երջանիկ չեմ:

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՍ.— Երջանկությունը առատաձեռն է, նա չի սնվում ապականությամբ:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Ուրեմն երջանկության երկու տեսակ կա: Եվ ես ընտրել եմ այս մեկը՝ մարդասպանինը, որովհետև իհաճ երջանիկ եմ զգում: Կար ժամանակ, որ ես կարծում էի, թե հասել եմ տանշանքի ծայրակետին, բայց ոչ, դեռևս կարելի է գնալ ավելի նեռուն: Այս ծայրակետում կա մի ամուլ, բայց հիասքանչ երջանկություն: Նայիր իհաճ: (**Կայեսունիս շրջվում է դեպի Կալիգուլան:**) Ծիծանելի է, Կայեսունիս՝, երբ մտածում եմ, որ տարիներ շարունակ, ողջ Հռոմը խոսափել է արտասանել Դրուսիլիայի անունը: Որովհետև Հռոմը տարիներ շարունակ խաբված է եղել: Սերն իհաճ բավական չէ: Այդ եմ հասկացել ժամանակին, այդ եմ հասկանում այսօր՝ հայելով քեզ: Սիրել մեկին, նշանակում է համաձայնել ծերանալ նրա հետ: Ես անկարող եմ այդ սիրուն: Ծեր Դրուսիլիան շատ ավելի վատ է, բան մեռածք: Կարծում են, թե մարդը տառապում է, երբ նրա սիրած եակը հանկարծ մեռնում է: Բայց նրա իսկական տառապանքը ավելի է մին, երբ նկատում ես, որ վիշտն էլ է տեսական: Նույնիսկ տառապանքը զերծ է իմաստից: Տեսնո՞ւմ ես, ես չունեի արդարացում, նոյնիսկ սիրո նշով, և ոչ եւ

թախմի դատնություն։ Ես արդարացման պատճառ չունեմ։ Բայց այսօդ, անս ինձ ավելի ազատ եմ գտում, քան տարիներ առաջ, զերծ հուշերից և պատրանքներից։ (Կրբու ծիծաղում է)։ Ես գիտեմ, որ ոչինչ հավերժ չէ։ Պետք է դա գիտենալ։ Պատմության մեջ մենք երկուսը, թե երեքն ենք, որ իսկապես ապրել ենք այդ փորձությունը, հայթայթելով հրեշավոր երշանկությունն այս։ Կայտննիա՛, որ մինչև վերջ հետևեցիր մի շատ հազվագյուտ ողբերգության, ժամանակն է, որ քո համար իշնեն վարագույնները։ (Նա նորից անցնում է Կայտննիայի թիկունքը, նախաքազուկը փաթաթում է նրա վգին)։

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՄ. (Ապրաստիով)։— Մի՞թե սա է երշանկությունը, այս զարդուելի ազատությունը։

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Աստիճանքար սևուկով Կայտննիայի կոկորդը)։— Դա է, համոզված եղիր։ Սուանց որի ես կարող եմ լինել գոհացած մի մարդ։ Դրա շնորհիվ ես նվաճեցի մենակյացի աստվածային պայծառատեսությունը։ (Հետզիւտե ընկելով ինքնամոռացության մեջ, ինդում է Կայտննիային, վերջինս ձեռքերը մի փոքր առաջ պարզած բնավ չի դիմադրում։ Կալիգուան, խոնարհված նրա վրա, ասում է ականջին)։ Ապրում եմ, սպանում եմ։ Ես գործի եմ դեռու կործանողի ամենի ուժը, որի մոտ արարշինը թվում է կայլություն։ Հենց դա է երշանիկ լինելը։ Հենց դա է երշանկությունը, այդ անտանելի ազատագրումը, այդ համբողինանոր արհամարհանքը, արյունը, շորջս սփոված ատերությունը, մեկուսացումը, որն անհարիր է մարդուն, որն ամբողջ իր կյանքը տեսնում է աչքի առաջ։ Սաստիկ հաճույքը անպատճ մարդասպամի, այս անողոք բանականությունը, որը ճգնում է մարդկային կյանքեր (ծիծաղում է), որը թեզ ճգնում է, Կայտննիա, որ վերջապես ամթերի դարձնի հավերժական մենությունը, որ ցանկանում եմ ես։

ԿԱՅԵՍՈՒՆԻՄ. (Թույլ մաքառելով)։— Գայո՛ւ։

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. (Խոր ինքնամոռացմանը)։— Ո՛չ, ո՛չ մի քնքանք։ Պետք է վերջ տալ դրան, քանի որ ժամանակը սույն է, ժամանակը սույն է, միրելի Կայտննիա։ (Կայտննիան խոռացնում է։ Կալիգուան նրան քարշ է տախի դեպի անկողինը, նետում այնուելու նայելով Կայտննիային, մոլորված, կոպիտ ճապնով)։ Դու նույնպես մեղավոր էիր։ Բայց սպանելը լուծում չէ։

Կալիգուան պատվելով, խոժոռ գնում է դեպի հայելին։ ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ. — Կալիգուա։ Դու նույնպես դույնավոր ես։ Սրբուր նույնը չէ, մի փոքր քիչ, մի փոքր շատ։ Բայց ով կհամարձակի այս անդասավոր աշխարհում ինձ դատապարտել, երբ ոչ ոք անմեղ չէ։ (Խոր նուահատությամբ գրելով հայելին)։ Տեսար, Հելիկոնը չեկավ։ Չեմ տիրելու լուսնին։ Բայց ինչ դառն է իրավացի լինել և ստիպված գնալ դեպի վախճան, որովհետև ես վախենում եմ վախճանից։ Զենքերի շաշուն։ Անմեղությունն է պատրաստում իր հաղթանակը։ Երանի նրանց փոխարեն լինելին։ Ես վախենում եմ։ Ինչ նոյելամբ։ Այսոց արհամարիելուց հետո, հոգում գգալ միևնույն թուլությունը։ Բայց դա նշանակություն չունի։ Վախեն էլ անցողիկ է։ Ծուսով կգտնեմ այն անհատակ դատարկությունը, որ հոգին համբարտվում է։ (Նա մի փոքր ետ է գնում և վերադառնում է հավելու մոտ։ Նա թվում է ավելի խաղաղ։ Ակսում է նորից խուել, բայց ավելի կենարունացիած և ցածր ճապնով)։ Ամեն ինչ այնքան բարդ է թվում։ Մինչդեռ ամեն ինչ այնքան պարզունակ է։ Եթե ես տիրելի լուսնին, եթե սերը բավական լիներ, ամեն ինչ կիփուսեր։ Բայց որտե՞ղ հագեցնել ծարսային այս։ Բայց ո՞ր սիրուր, ո՞ր աստվածը ինձ համար կարող է ունենալ լիի խորություն։ (Ծեկաչոր, լաց լինելով)։ Զկա ոչինչ այս աշխարհում, և ոչ էլ մըսում, որը հարմար լիներ ինձ։ Մինչդեռ ես գիտեմ, դու նույնպես (Նա մեկնում է ձեռքերը դեպի հայելին, լաց լինելով)։ Որ դրա համար հարկավոր էր միայն, որ անհնարինը հնարին լիներ։ Անհնարինը։ Ես այս վեստրել եմ աշխարհի բոլոր ծայրերում, իմ մեջ, իմ սահմաններում։ Ես պարզեցի ձեռքերս (ճշարով), պարզում եմ ձեռքերս և թեզ եմ համեղություն։ Չեմ ընտրել ճանապարհն այն, որն անհրաժեշտ էր և ոչինչ չեմ հանում։ Իմ ընտրած ազատությունը լավը չէ։ Հելիկոն, Հելիկոն, ոչինչ, նորից ոչինչ։ Օ՛, ինչ ծանր է գիշերն այս։ Հելիկոնը չի վերադառնում։ Մենք հավերժ մեղավոր կիմենք։ Ծանր է գիշերն այս, ինչպես վիշտը մարդկային։ (Կոպիսներում յամում են գեներերի շաշուն և շշուկներ)։

ՀԵԼԻԿՈՆ (Հելիկոնը թեմի խորքից բախով ներս է խուժում)։— Պաշտպանվիր, Գայո՛ւ, պաշտպանվիր։ (Մի անտեսնելի ձեռք դաշունարում է Հելիկոնին։ Կալիգուան վեր է կենում, վերցնում է

մի ցածր աթոռ և սովելով մոտենում է հայկուն: Զննում է իր հայկու մեջ, ասես թէ մի քայլ է անում առաջ և հայկու մեջ արտացոլված իր պատկերի վրա նետում է աթոռը, ամբողջ ուժու ոռնալով:

ԿԱԼԻԳՈՒԼԱ.— Թողնում եմ պատմությանը, Կալիգուլա՝, պատմությանը: (Հայելին փշրվում է և աչդ պահին բոլոր մուտքերից ներս և խուժում զինված հապատակները: Կալիգուլան կանգնում է ճրանց դեմ հանդիման, խելագարի ծիծաղով: Մեր պատրիկը հարվածում է ճրան թիկունքից, իսկ Շերեան դեմքին: Կալիգուլայի ծիծաղը փոխվում է հեծկլտոցի: Բոլորը հարվածում են: Մի վերջին ներկրութոց: Կալիգուլան, ծիծաղելով և խոխուալով ոռնում է): Ես ու կենդանի՝ եմ:

Վարագույր